

Program Erasmus jako podpora multikulturní společnosti

Dominika Litošová

Bakalářská práce
2012

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Dominika LITOŠOVÁ**
Osobní číslo: **H09434**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Program Erasmus jako podpora multikulturní společnosti**

Zásady pro vypracování:

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti multikultury.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvantitativního výzkumu.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BURYÁNEK, J a kol. Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy. Praha: Člověk v tísni, 2002. ISBN: 80-7106-614-1.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

PRŮCHA, Jan. Interkulturní psychologie. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-280-5.

PRŮCHA, Jan. Multikulturní výchova: teorie, praxe, výzkum. 1.vyd. Praha: ISV, 2002. ISBN: 80-7106-614-1.

WOLF, J. Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti. Praha: Karolinum, 2000. ISBN: 80-246-0099-4.

Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Mgr. Svatava Kašpárková, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. listopadu 2011

Termín odevzdání bakalářské práce:

4. května 2012

Ve Zlíně dne 12. ledna 2012

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

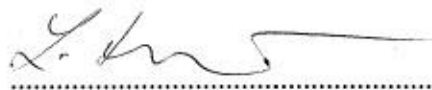
Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně ..... 4.4. 2012 .....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídá k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Teoretická část bakalářské práce je zaměřena především na program Erasmus. Popisuje jeho strukturu a působení v Evropě. Další část se věnuje objasnění základního pojmosloví souvisejícího s multikulturalismem a multikulturální společností. Praktická část dokazuje, že absolventi studijního programu Erasmus jsou připraveni žít v multikulturální společnosti. Především jsou obohaceni o nové zkušenosti a respektují cizince i odlišné kultury. Výzkum je proveden dotazníkovým šetřením mezi absolventy programu Erasmus v České republice i v zahraničí.

Klíčová slova: Erasmus, multikulturální společnost, interkulturní komunikace, interkulturní psychologie, sociální skupina, multikulturální výchova

ABSTRACT

The theoretical part of bachelor's thesis is focused on Erasmus programme. The bachelor's thesis describes the structure of Erasmus Programme and its activities in Europe. Another part clarifies the basic terminology associated with multiculturalism and multicultural society. In the practical part I prove that graduates of Erasmus programme are prepared to live in a multicultural society. Particularly, they are enriched by new experiences and respect foreigners and different cultures. The research is performed by questionnaire survey among graduates of Erasmus programme in Czech Republic and abroad.

Keywords: Erasmus, multicultural society, intercultural communication, intercultural psychology, social group, multicultural education

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Dovoluji si touto cestou poděkovat vedoucí své bakalářské práce paní Ing. Mgr. Svatavě Kašpárkové, Ph.D., za její ochotu, odborné rady a vedení.

Poděkování patří také mým nejbližším.

OBSAH

OBSAH	4
ÚVOD	6
I. TEORETICKÁ ČÁST	8
1 PROGRAM ERASMUS	9
1.1 STRUKTURA PROGRAMU ERASMUS	9
1.2 STÁTY A ŠKOLY ZAPOJENÉ DO PROJEKTU	10
1.3 ODLIŠNOSTI A PODMÍNKY PROGRAMU ERASMUS.....	11
1.4 DOPADY NA STUDENTY, KTERÉ PROGRAM ERASMUS PŘINÁŠÍ	11
1.5 DOBROVOLNICKÁ ORGANIZACE ERASMUS STUDENTS NETWORK	13
1.5.1 Činnost organizace	14
1.6 PARTNERSKÉ ORGANIZACE A PODPŮRNÉ PROJEKTY	15
2 MULTIKULTURNÍ SPOLEČNOST	17
2.1 ZÁKLADNÍ POJMOVÝ APARÁT	18
2.1.1 <i>Kultura, akulturace, průběh adaptace</i>	19
2.1.2 <i>Etnikum, etnicita, etnická příslušnost, etnické vědomí</i>	20
2.1.3 <i>Národ, národnost, národnostní menšina</i>	21
2.1.4 <i>Národní povaha</i>	21
2.1.5 <i>Předsudky postoje a stereotypy</i>	22
2.2 MULTIKULTURALISMUS V EVROPĚ	24
2.3 INTERKULTURNÍ KOMUNIKACE A PSYCHOLOGIE.....	25
2.3.1 <i>Typologie národních kultur</i>	26
2.4 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA V ČESKÉ REPUBLICE	28
2.5 SOCIOLOGIE SOCIÁLNÍCH SKUPIN	29
II. PRAKTICKÁ ČÁST	31
3 PEDAGOGICKÝ VÝZKUM	32
3.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	32
3.2 VÝZKUMNÝ CÍL	32
3.2.1 <i>Dílčí cíle</i>	32
3.3 STANOVENÍ HYPOTÉZ	33
3.4 DRUH VÝZKUMU	33
3.5 VÝZKUMNÝ SOUBOR	33
3.6 VÝZKUMNÉ METODY	34
3.7 ZPŮSOB HODNOCENÍ DAT	34
4 VÝSLEDKY VÝZKUMU	36
4.1 ZÁVĚREČNÉ SHRNUTÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	52

4.2 APLIKAČNÍ ROZMĚR VÝZKUMU	53
ZÁVĚR	54
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	55
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	58
SEZNAM GRAFŮ	59
SEZNAM TABULEK.....	60
SEZNAM PŘÍLOH.....	62

ÚVOD

Je to již rok, co jsem využila možnost vycestovat díky naší univerzitě na studijní pobyt do zahraničí, prostřednictvím programu Erasmus. Právě tato životní zkušenost mne přivedla k myšlence psát svou závěrečnou bakalářskou práci na téma Erasmus jako podpora multikulturní společnosti. V dnešní společnosti se pojem multikulturní začíná zabydlovat a mnozí lidé si jej osvojují, avšak je diskutabilní v jaké míře můžeme tento pojem aplikovat právě na Českou republiku, možná i proto jsem vnímala cizí národnosti při svém pobytu zpočátku rozpačitě. Po šestiměsíčním pobytu na studijní stáži v Portugalsku se velmi změnil můj pohled na cizí národnosti a kultury i respekt k nim.

Cílem teoretické části předložené bakalářské práce je kompletace a zpracování odborné tematicky orientované literatury. Zpracovala jsem ucelenou teoretickou část, ve které objasňuji pojmy související s multikulturní společností a programem Erasmus. V praktické části bakalářské práce jsem provedla výzkum mezi studenty vysokých škol jak v České republice, tak v zahraničí, kteří jsou absolventi studijního pobytu či pracovní stáže Erasmus. Očekávané výsledky by měly potvrdit mou myšlenku, že dlouhodobé pobývání v cizí zemi absolventy programu připravilo na pobyt v multikulturní společnosti a ovlivňuje jejich názory v náhledu na život. Celkově se též upravuje postoj mladé generace vůči cizincům i jejich vnímání společenských norem. Působení mnoha faktorů ovlivňuje a formuje i jedince samotného, a to především po psychické stránce, což může mít zásadní vliv na další postoj k životu. Výzkumem dokazuji, že absolventi jsou připraveni žít v multikulturní společnosti.

V teoretické části jsem popsala, program Erasmus a především jsem se specializovala na studijní pobyt. Pojednala jsem o multikulturalismu a multikulturní společnosti v Evropě. Dále jsem se zaměřila na interkulturní komunikaci a psychologii a na výuku multikulturní výchovy.

Jelikož jsem se v zahraničí pohybovala každodenně mezi určitou sociální skupinou, kterou by bylo možné charakterizovat jako pestrou paletu barev, přesněji různorodou skupinu studentů, kteří přijeli na svou stáž a vytvořili dohromady něco, s čímž není velká pravděpodobnost se v běžných životních situacích setkat. Nahlížím na jedince jako účastníka celého procesu včleňování do multikulturní skupiny studentů. Nabízí se tak objasnění části sociologie sociálních skupin. Za důležité považuji definovat pojmy z interkulturní psychologie a interkulturní komunikace, což jsou poměrně mladé společenskovední obory.

Teoretickou částí doplňují komentáře, získané formou strukturovaného dopisu. Kopie dopisů uvádím v přílohách P III a P IV. Prostřednictvím soukromé e-mailové adresy jsem zaslala Rumunské dívce, která se rozhodla po studijní stáži v Portugalsku zůstat v hostitelské zemi na dobu neurčitou, a Portugalskému mladíkovi, který po studijní stáži v České republice zde i nadále pobývá.

Na celém programu nemusejí studenti participovat pouze tím, že vycestují do zahraničí studijně nebo za prací. Prostřednictvím dobrovolnické studentské organizace ESN (Erasmus Students Network), dnes již fungující v celé Evropě, je možné potkávat rozmanité kultury i na své domácí univerzitě. Jako absolvent programu Erasmus jsem se rozhodla pro spolupráci s organizací ESN na domácí univerzitní půdě. Nepřeruším tak kontakt se zahraničními studenty, kteří jsou už díky svým rozličným kulturám neuvěřitelnou inspirací v každodenním životě.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PROGRAM ERASMUS

Celý název tématu uvádím takto: Program Erasmus jako podpora multikulturní společnosti, v anglickém překladu The Erasmus Programme as a Support for Multicultural Society. V této části bych ráda ve stručnosti nastínila základní pojmy a objasnila tak teorii související s mým tématem.

Erasmus je součástí Programu celoživotního učení (LLP – Life Long Learning Program) a je řazen mezi nejznámějších programy Evropské unie se zaměřením na vzdělávání a výchovu. Studentům se díky Erasmu nabízí možnost vyjet do zahraničí na studijní pobyt či pracovní stáž. Prostřednictvím zmíněného programu je také podporována spolupráce mezi vysokoškolskými institucemi v rámci Evropy. Programy financované Evropskou unií, s celoevropským dopadem se vyskytují v malém množství. (Erasmus očima studentů, 2010, s. 5)

Pojmy studijní pobyt a pracovní stáž přesněji definuje *Pedagogický slovník* (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 286) a to jako studijní či pracovní pobyt, odehrávající se na odlišném místě, než je kmenové pracoviště nebo domácí univerzita. Tato forma je významná pro přípravu vědeckých, řídicích a jiných kvalifikovaných pracovníků.

Cílovou skupinou programu Erasmus jsou vždy vysokoškolští studenti či učitelé, totéž platí pro vyšší odborné školy, ale žádost o grant, tedy o zapojení do programu, musí podat instituce jako celek, nelze o něj žádat individuálně. Program je zaměřen na mezinárodní spolupráci vysokoškolských institucí, taktéž se specializuje na spolupráci zahraničních podniků s vysokoškolskými institucemi. Následné přidělování stipendia jednotlivým účastníkům se řídí předpisy, které má program jasně stanoven. Stipendium je finanční prostředek pokrývající náklady spojené se studiem v zahraničí, studijním pobytem studenta nebo vědeckého pracovníka (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 286). Výše přiděleného stipendia pokrývá účastníkům programu pouze měsíční výdaje na ubytování, z části i stravu.

1.1 Struktura programu Erasmus

Jak uvádí všechny dostupné zdroje, zmiňovaný program nabízí tři základní varianty, jakým způsobem lze do zahraničí vycestovat. Varianty se liší jak kvalitativní náplní, tak délkou pobytu. Rozdělení popisují na základě shrnutí Národní agentury pro evropské vzdělávací programy (NAEP, ©2007-2012), kde uvádí, že:

- Studijní pobyt – délka studia na zahraniční vysokoškolské instituci trvá v rozmezí tří měsíců až jednoho roku. Výhodou pobytu je samozřejmě i započítání absolvovaného semestru či roku do studia na domácí univerzitě.
- Zahraniční pracovní stáž – v tomto případě jde o práci na plný úvazek v zahraničním podniku, výzkumném středisku nebo jiné oprávněné organizaci. A to v rozmezí tří měsíců až jednoho roku.
- Intenzivní jazykový kurz – určený pro studenty před započatým studijním pobytem. Cílem je osvojit si méně používaný evropský jazyk, kromě anglického, francouzského, německého a španělského jazyka, v délce dvou až šesti týdnů. Kurz tohoto typu velmi přispívá ke zlepšení interkulturní komunikace.

1.2 Státy a školy zapojené do projektu

Všechny školy, které jsou rozhodnuty se do programu zapojit, se musí řídit stanovenou podmínkou Evropské komise, ta přiděluje listinu s názvem Erasmus University Charter, zapisujeme zkratkou EUC. Poté jsou školy zařazeny oficiálně do programu Erasmus. Současný stav je takový, že do programu se zapojuje přibližně 90% evropských univerzit z 31 účastnických zemí, z toho 27 zemí Evropské unie. Od zahájení programu v roce 1987, v České republice v roce 1998, se výměnných studijních pobytů zúčastnilo celkem přes dva miliony studentů. Absolventi programu Erasmus se kromě nově získaných znalostí, lepších organizačních schopností a poznání jiných kultur zdokonalují v cizích jazycích a pronikají do každodenního života jiných zemí. Země, které na studijní pobyty v rámci programu Erasmus vysílají největší podíl svých studentů, jsou Lichtenštejnsko (6,43 %), Rakousko (1,77 %), Česká republika (1,54 %) a Španělsko (1,41 %). Nejoblíbenější destinace českých studentů pro studijní pobyty jsou: Německo, Francie, Velká Británie a Španělsko. (Erasmus očima studentů, 2010, s. 5)

Portál Evropské unie zveřejnil zprávu, z roku 2009 ze dne 5.-6. října, kde se ve městě Lund ve Švédsku konala konference. Zde bývalý evropský komisař pro výchovu, vzdělávání, kulturu a mládež Maroš Šefčovič zhodnotil program Erasmus. Od roku 2010 je v Evropské komisi zodpovědný za oblast meziinstitucionálních vztahů a administrativu. Při udělování vyznamenání na zmíněné konferenci uvedl, že Erasmus je velmi úspěšným evropským projektem. Dále rozvedl názor Evropské komise, že odchod do ciziny za účelem studia by se měl pro mladé Evropany stát samozřejmostí, a nikoli výjimečným případem. (Evropa, © 2009)

1.3 Odlišnosti a podmínky programu Erasmus

Existují základní rysy, které program Erasmus odlišují od ostatních evropských vzdělávacích programů Evropské unie. Mezi ostatní vzdělávací programy řadíme známé programy Comenius, Leonardo da Vinci a Grundtvig. Na základě provedených studií se stala účast v programu Erasmus důležitým benefitem při hledání zaměstnání. Dále stáž v zahraničí je u zaměstnavatelů hodnocena jako bohatá zkušenost, která uchazeče vyzdvihuje nad ostatní. Erasmus je autorem několika změn v Evropském vysokém školství. Systém v Evropě vytvořil tím, že se stal inspirací pro Boloňský proces. Zde je zainteresováno 47 evropských i mimoevropských států. Boloňský proces podporuje mobilitu studentů a zaměřuje na sjednocení odlišných systémů vysokého školství v Evropě. V tomto ohledu je zajímavé, že i všechny vysoké školy z Evropské unie, které se umístily v celosvětovém žebříčku hodnocení vysokých škol, tzv. šanghajský žebříček (Academic Ranking of World Universities – ARWU), se účastní programu Erasmus. (Europa, © 2006)

Zájemci, kteří chtějí participovat ve studijním pobytu či pracovní stáži Erasmus musí dle Národní agentury pro evropské vzdělávací programy (NAEP) splňovat následující požadavky, které se uvádí v dostupném zdroji (NAEP, ©2007-2012). Podmínky jsou zde definovány takto:

- jakékoliv státní občanství
- zápis do akreditovaného bakalářského, magisterského nebo doktorského programu na vyšší odborné nebo vysoké škole vlastníci EUC
- v případě studijního pobytu musí být dodrženo, že student je minimálně ve druhém ročníku studia, u pracovních stáží v jakémkoliv ročníku studia
- je možnost studovat prezenční, distanční i kombinovanou formu studia
- po dobu pobytu musí být student zapsán ke studiu na domácí vysílající škole (nesmí studium přerušit ani ukončit)

1.4 Dopady na studenty, které program Erasmus přináší

Program Erasmus je v médiích prezentován především jako plně hodnotná pozitivní zkušenost v životě každého absolventa programu. Výsledek, který několikaměsíční pobyt v cizím prostředí přináší je jak kladného, tak záporného rázu.

Především je přínos celého programu pozitivní. Dochází k obohacení a významným změnám v oblastech, které zahrnují zlepšení sociálně-komunikační a jazykové kompetence.

Program Erasmus nabízí nespočet perspektivních eventualit. Jak uvádějí statistiky, zveřejněné v publikaci *Erasmus očima studentů* (2010, s. 7) absolventi zaznamenají významnou životní zkušenost, stávají se více samostatní, navazují nové přátelské i osobní vztahy, které se pohybují v celoevropském rozsahu. Erasmus je také motivací k dalšímu vzdělávání nebo vzbudí u absolventů možnosti další seberealizace v zahraničí. Výhodou zůstává zahraniční zkušenost jako hodnotný prvek pro budoucího zaměstnavatele nebo pracovní pozice v mezinárodním prostředí.

Rumunská studentka (viz. příloha III) i Portugalský student (viz. příloha IV) svorně považují program Erasmus za velký přínos i šanci v jejich životech. Osamostatnili se a načerpali interkulturní zkušenosti. Odhalili své silné i slabé stránky a navázali kontakt s lidmi z celého světa.

Jak uvádí Janebová (2010, s. 40-43), každý dlouhodobý pobyt v cizí zemi, kultuře a snaha se začlenit a přizpůsobit odlišnému životnímu stylu a myšlení v profesní i soukromé sféře je považován za náročnou životní situaci. Celý proces adaptace na nové kulturní prostředí je závislý na řadě faktorů. Především odlišnost vlastní a cizí kultury a znalost jazyka. Podmínkou úspěšné adaptace je úspěšné zvládnutí celého procesu. Někteří jedinci neprožívají kulturní šok, protože stresory, které u ostatních vyvolávají stres, považují za výzvu či příležitost.

Kulturní šok je psychologická dezorientace, která vzniká špatným porozuměním nebo až úplným nepochopením vzorcům cizí kultury. Jeho míra je závislá na typu osobnosti, přičemž otevření, přizpůsobiví a tolerantní jedinci vůči neznámému jsou na tom lépe. Mezi projevy kulturního šoku, které spouštějí přirozený obranný mechanismus, řadíme odmítání cizí kultury, uzavírání se do sebe a separace, strach, zmatení, deprese, psychosomatické problémy (spavost, boleti hlavy či břicha), pocity ztráty a deprivace (absence přátel a blízkých osob). Jedinec v podstatě prožívá akulturací stres, který lépe vystihuje to, že jedinec prožívá stres, se všemi doprovodnými psychosomatickými problémy. (Janebová, 2010, s. 40-48)

V *Pedagogickém slovníku* (Průcha, Walterová a Mareš, 2009, s. 287-288) se uvádí, že stres, vzniká v organismu vzájemným působením vnějších i vnitřních zátěžových vlivů. Řadíme sem např. neočekávanou událost, nástrahu, extrémní zátěž po fyzické nebo psychické stránce, duševní trauma nebo nemoc. Mezi hlavní vnější zátěžový podnět uvádím změnu životního prostředí, ve kterém se studenti ocitnou. Následně potřebují velké adap-

tační úsilí. V takovéto situaci se musí klást důraz na schopnost studenta odolat této zátěži. Výsledkem je vnitřní stav člověka, který je buď přímo něčím ohrožován, nebo takové ohrožení očekává a přitom se domnívá, že jeho obrana proti nepříznivým vlivům není dostatečně silná. Jedinec musí subjektivně pomocí kognitivního ohodnocení rozeznat, jestli právě zažívá hrozbu, stav nebezpečí nebo životní výzvu a na základě tohoto se pokouší situaci zvládnout.

Stres dělíme podle toho, jak působí na člověka a charakterizujeme ho jako negativní nebo pozitivní. Pro tyto protikladné póly používáme dva odlišné termíny. Distres popisuje nejnepříznivější stresové situace. Naopak eustres vyjadřuje kladně působící stres. Uvádí se, že stresorem může být materiální faktor jako např. změna či nedostatek potravy, v případě studentů i tísnivá finanční situace, dále sociální faktor, jako je působení jednoho člověka na druhého, nevyspělost studenta, obavy nebo strach, nepřátelství odlišných kultur. Řadíme sem i nedostatek času nebo stav osamění a strádání. (Křivohlavý, 1994, s. 12)

1.5 Dobrovolnická organizace Erasmus Students Network

Obecná charakteristika dobrovolníka popisuje člověka, který bez nároku na finanční ohodnocení poskytuje svůj čas, svoji energii, vědomosti a dovednosti aby byl prospěšný ostatním osobám nebo společnosti. Být dobrovolníkem není jednoduché. Nikdo nás nesmí do zvolené činnosti nutit. Jedině to co vykonáváme svobodně je pro společnost i pro dobrovolníka samotného přínosné. Jedinečnost a síla dobrovolníka se velmi cení především jako most v procesu spolupráce mezi státem komerčním sektorem a sektorem neziskových organizací. (Tošner, Sozanská, 2006, s. 35-36)

V případě, který zde popisují, jsou představiteli dobrovolníků studenti vysokých škol v celé Evropě. ESN (Erasmus Students Network) je nezisková organizace, podporována Evropskou komisí, která pomáhá studentům zjednodušit průběh jejich pobytu. Dobrovolníci studenti vstupují do organizace s mnohými sny. Jejich hlavním úkolem je podpora zahraničního studenta, který přijíždí na Erasmus. A vedlejší aktivitou je organizace společenských akcí pro zahraniční studenty během akademického roku, díky kterým se postupně adaptují na novou kulturu. Sama jsem se po příjezdu z Erasmu stala členem rozvíjející se nové organizace ESN na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně.

Erasmus Student Network je jednou z největších neziskových studentských asociací v Evropě. Název organizace má původ ve jménu Erasmus Desiderius Rotterdamský, slav-

ný holandský myslitel, kněz a představitel evropského humanismu, který procestoval celou Evropu a dnes symbolizuje studentské mobility. Společnost od roku 1990 veřejně pomáhá se studentskými mobilitami po celé Evropě. Oficiální sídlo nepolitické organizace ESN se nachází v Bruselu. Zaměřuje se na vysokoškolské vzdělávání. Jejimi členy jsou z valné většiny pouze dobrovolníci a průměrná roční míra růstu je 12.3% od roku působnosti. Do procesu je zapojeno 36 zemí s celkovým počtem míst působení 396. V České republice ESN organizace funguje na dvanácti univerzitách. Cílem organizace je pracovat se zájmy mezinárodních studentů, motivovat studenty ke studiu v zahraničí, podávat informace o mobilitách studentů, propagovat potřeby a práva mezinárodních studentů a osobní pečovat o studenty prostřednictvím dobrovolných studentů, díky kterým probíhá samotný sociální, akademický a praktický integrační proces mezinárodních studentů. Drží se své idey: studenti pomáhají studentům. ESN podporuje studijní stáže a následně hodnotí spokojenost studentů. V roce 2011 se kvůli dopadům finanční krize daly evropské mobility na trhu práce do pohybu více než kdy dříve. Pracovní i studijní stáže jsou žádané a ESN se podílí na jejich podpoře a vzestupu. (ESN, © 2012)

1.5.1 Činnost organizace

Teamová práce mezi studenty je souhra všech dohromady a jelikož se jedná o dobrovolnou činnost, není vždy snadné spoolehnout se na všechny zúčastněné. Musíme však být vděční, že organizace ESN funguje a rozvíjí se správným směrem. Pomáhat druhým studentům v nestandardní životní situaci je v této oblasti především oblastí zájmu.

Organizace je nápomocná studentům před odjezdem. Podává informace o budoucí univerzitě, ubytování, nezbytné administrativě a finančních výdajích. Taky stručně popisuje historii a kulturu země, do které se studenti vydávají. Během pobytu nastává pro ESN nejdůležitější období. Zajišťuje integraci studentů do místní komunity a podporuje je. Skupina dobrovolnických studentů pořádá po celý akademický rok akce na podporu zahraničních studentů. V podobě poznávacích výletů s cílem seznámit studenty s historií a kulturou, dále nabízejí společné večere, které odhalují nejrůznější kulinářské speciality dané kultury a jiné společenské akce. Na závěr pobytu je důležitá zpětná vazba ze strany studentů. ESN si vede průzkumy z mobilit, napomáhají tak ke stálému zlepšování nabízených služeb. Většina studentů se následně angažuje v univerzitních organizacích ESN a tím napomáhá šíření interkulturních zkušeností a pomoci druhým studentům. Síla organizace je v dobrovolných vysokoškolských studentech. Tzv. Buddy student je dobrovolník z univerzity, který se

v rámci svých možností stará o přiděleného mezinárodního studenta. Zahraniční studenti se ocitají v cizím prostředí a každý den je pro ně velmi náročný a stresující, proto se potřebují rychle adaptovat a najít si přátele, kteří jim budou pomáhat. (ESN, © 2012)

Rumunská studentka (viz. příloha P III) uvádí, že její Buddy byla pro ni v prvních chvílích studijní stáže nesmírnou oporou a díky ní se úspěšně adaptovala mezi ostatní studenty.

1.6 Partnerské organizace a podpůrné projekty

Za spolupráce s Evropskou komisí, ESN a partnerskými organizacemi vznikají nové podpůrné projekty týkající se Erasmus studentů a evropské společnosti. Jedním z hlavních projektů je ESN card. Registrace studentů probíhá za poplatek a následně vyvozuje mnoho výhod. Během své mobility má student nárok na slevy a přístup na kulturní akce. Projekt byl vytvořen v roce 2004. Další aktivita, která je vytvořena za spolupráce s Evropskou unií, je projekt s názvem PRIME. Hlavním cílem je zlepšení kvality studia v zahraničí pro Erasmus studenty a také vzrůst studijních mobilit. V roce 2009 a 2010 proběhl rozsáhlý kvantitativní výzkum mezi studenty a vysokoškolskými institucemi. Nejzajímavější a nejpodstatnější výsledky z průzkumu jsou tyto: 60% studentů studuje v zahraničí pouze jeden semestr a studenti jsou z 90% o programu v zahraničí dostatečně informováni. Dále z průzkumu vyplývá, že jednotný systém hodnocení ECTS (European Credit Transfer System) je platný v 96% evropských vysokoškolských institucích. Dalším významným projektem je od roku 2008 Social Erasmus, který je také znám pod názvem „European school“, který seznamuje studenty s Evropou a národy, tradicemi, zvyky a učí, jak překonávat evropské stereotypy. Mezinárodní studenti se do programu zapojují dobrovolně. Cílem je obohatit společnost prostřednictvím Erasmus studentů, kteří propagují svou vlast a zároveň se sblíží s místní. V roce 2009 proběhl první ekologický projekt na ochranu lesů. Erasmus studenti se podíleli na výsadbě stromků. Dále proběhla veřejná sbírka Erasmus studentů v roce 2011, na podporu výuky cizích jazyků v dětských domovech. ESN rozvinulo program na podporu studentů se zdravotním postižením, v akademickém roce 2006/2007 jich bylo pouhých 140, tedy 0,09% z celkového počtu studentů. Proto se ESN od roku 2010 ve spolupráci s UNICA (Institutional Network of the Universities from the Capitals of Europe) snaží zajišťovat a vytvářet podmínky k tomu, aby se i tito studenti mohli aktivně podílet na mobilitách. (ESN, © 2012)

Evropská komise prezentovala koncem roku 2011 svůj nový program, který nese název **Erasmus pro všechny** (eng. Erasmus for all). Cílem celého projektu je zvýšit a nadále

podporovat studentské mobility. Studentům budou přidělené stipendia a díky tomu budou moci v klidu studovat nebo se připravovat na své budoucí povolání v zahraničí. Jak už jsem zmiňovala, stipendia zatím obdrželo 2,2 milionů studentů. Tento podpůrný program si klade za cíl zvýšit počet až o dvojnásobek teda na 5 milionů osob během 7 let. Plánovaný začátek programu je nastaven na rok 2014 a potrvá do roku 2020. Celkový rozpočet, který Evropská Unie poskytne, prozatím činí 19 miliard eur, je to 70% navýšení oproti dosavadním výdajům. O celém rozpočtu jedná Evropská rada a Evropský parlament. Erasmus pro všechny sjednotí všechny současné programy Evropské Unie a mezinárodní programy v oblasti vzdělávání, odborné přípravy, mládeže a sportu. Jeden program tak nahradí stávajících sedm. Nejen racionalizovaná struktura programu, ale i zvýšené investice umožní Evropské Unii, aby podpořila a nabídla studentům, stážistům, mladým lidem, učitelům a mladým pracovníkům více příležitostí, které vedou ke zlepšení dovedností a osobního rozvoje. U absolventů se také zlepšují vyhlídky na budoucí zaměstnání. Evropský trh práce se postupně mění. Roste počet vysoce kvalifikovaných pracovních míst, zatímco počet plně kvalifikovaných zaměstnanců klesá. Odhady napovídají, že do roku 2020 bude 35% pracovních míst vyžadovat plnou kvalifikaci a akomodaci pracovníků. Program Erasmus pro všechny chce zvýšit vysokoškolskou vzdělanost na 40%, nyní je 32%. Evropská komisařka pro výchovu, vzdělávání, kulturu, mnohojazyčnost a mládež Androulla Vassiliou se k celé věci vyjádřila slovy, že je potřeba investovat více do vzdělávání, kvůli zvýšení kompetence studentů, aby obstáli co nejlépe v zahraničním prostředí. Podle ní studium v zahraničí zlepšuje lidské dovednosti, osobnostní rozvoj, přizpůsobivost i zaměstnatelnost v budoucím životě absolventů programu. Budoucnost Evropy je závislá na znalostech, schopnostech a míry osob být inovativní. Investování do vzdělávání je podle komisařky Vasilliou to nejlepší, co mohou pro budoucnost Evropské unie udělat. (Europa, © 2012)

2 MULTIKULTURNÍ SPOLEČNOST

Na úvod je nutné podotknout, že multikulturalismus je stále se rozvíjející pojem. Neexistuje přesná definice, která by vystihovala plně jeho význam. V dnešní době však ve většině Evropských zemí nežijí pouze příslušníci jednoho etnika, totéž platí i pro jiné kontinenty. Vyskytují se tedy takové populace, které jsou tvořeny příslušníky dvou nebo více etnik, rasových či jazykových skupin a jejich kultura je více či méně odlišná. Není pravidlem, že soužití těchto skupin je vždy harmonické, spíše naopak. Proto velmi záleží na politice státu, jaký postoj k multikulturní situaci v zemi zaujme. Migrace nabývá v dnešní době stále větších měřítek. Začleňování imigrantů do společnosti není snadné a vyúsťuje problémy spojené s psychologickou povahou na obou stranách. Dále se jedná o proces akulturace a integrace a o problémy etnických postojů a stereotypů. Setkáváme se taktéž mnohem častěji s případem, kdy ve firmě nebo ve školním zařízení jsou řídicí pozice zastoupeny příslušníky jiných zemí. (Průcha, 2010, s. 22)

Působením programu Erasmus se s tímto stavem budeme v budoucnu setkávat mnohem častěji a společnosti především Evropských zemí by na tuto chvíli měly být připraveny.

Multikulturalita, někteří odborníci užívají výraz multietnicita, je reálný stav soudobého světa. Ve kterém existovalo, stále existuje a nadále i bude existovat množství kulturně, etnicky, jazykově, nábožensky odlišných skupin lidí. Takový stav společnosti je přirozený, nelze ho nijak ovlivnit vůle nebo přání lidí. Proto tedy ani multikulturalismus jakožto ideologie jej nemůže změnit. (Průcha, 2006, s. 252)

Podle Barši (2003, s. 14-15) dělíme multikulturalismus do dvou sfér. Multikulturalismus je obecně chápán v širším smyslu jako veřejné a politického zohledňování kulturních skupin v liberálně-demokratickém státě. Politika takového státu se snaží, aby všechny kulturní skupiny měly stejná práva, všelidskou rovnost a chovali mezi sebou hodnotu solidarity. Skupiny se nesmí vyčleňovat, ale participovali na obecných společných zájmech a idejích. V případě konfliktu mezi skupinami v liberálně-demokratických státech je řešení v primárním stádiu na základě smlouvání, diskuse nebo hlasování. Nepřipouští se, že by konflikt byl nevyjednatelný. Z tohoto důvodu zde dochází k asimilaci menšinových skupin. Druhým typ, tedy užší pojetí multikulturalismu je chápán jako sociální fakt, v závislosti na to, je vytvořen politický program. Politika má kulturní a vzdělávací charakter. Konflikty v této plurální společnosti nejsou považovány jako naplnění zájmů nebo pro-

sazení idejí, jde pouze o uznávání identit, které jsou tak intenzivní, že jen těžko hovoříme o uzavírání kompromisu a vyjednávání. Příklad pluralitního multikulturalismu je Amerika.

Ve slovníku *Multicultural Education* (Grant, Ladson-Billings, 1997, s. 182 cit. podle *Banks and Banks, 1993*) existují další vysvětlení multikulturalismu. Je zde popisován jako filozofický postoj a hnutí. Předpokládá se, že pohlaví, rasové, etnické i kulturní rozmanitosti pluralitní společnosti se odráží ve všech institucionalizovaných strukturách. Zejména ve vzdělávacích institucích, kde zaměstnanci i studenti respektují odlišné normy a hodnoty. Tato kulturní rozmanitost je pro stát prospěšná.

Podle Sartoriho (2005, s. 42-44) je multikulturalismus propojen a svázán s existencí a nesmírnou různorodostí kultur, jazyků a etnik, kterých se na světě vyskytuje přibližně pět tisíc. Dnes je multikulturalismus nositelem určité ideologie. Multikulturalismus nás informuje o tom, že se ve společnosti vyskytuje mnoho rozmanitých kultur a v demokratickém státě mohou společně žít jednotlivci ale i skupiny s odlišným původem.

Multikulturalismus se projevil ve vzdělávacích institucích a kultuře, kde se vyskytují velké snahy nabídnout veřejnosti škálu různorodých přesvědčení, hodnot, zvyků a kulturních praktik. Dále jde o nabídnutí znalostí o různorodosti náboženských vyznání. V oblíbené vzdělávací politice je taktéž dostat do podvědomí veřejnosti rozmanitost etnických kuchyní a její následnou podporu. Multikulturalismu vyjadřuje různost jiných kultur a respekt k odlišnostem se stal přímo jeho oslavou. Obecně je multikulturalismus považovaný jako přínosný, někteří kritici se však domnívají, že jeho strategie může vést k přehlížení moci a jejích dimenzí. (Barker, 2006, s. 124)

Je velmi důležité, abychom si uvědomili fakt, že multikulturalismus je pouhou ideologií, čistou teorií, kterou může každý z nás přijmout či s ní být v rozporu. Naproti tomu multikulturalita je obecně platný pojem, který existuje. Je to výskyt několika etnik, kultur, národů a náboženských skupin. Je to tedy přímo reálný stav, který existuje v nezávislosti na našich individuálních postojích a lze zkoumat z mnoha úhlů. (Průcha, 2006, s. 238)

2.1 Základní pojmový aparát

Pro efektivní orientaci v mé bakalářské práci nyní uvádím několik multikulturních pojmů, které zastupují důležitou úlohu v programu Erasmus a zároveň souvisí multikulturní společností.

2.1.1 Kultura, akulturace, průběh adaptace

Ze sociologického hlediska považujeme za **kulturu** vše, čím se lidský tvor odlišuje od zvířete. Kultura je popisována jako soubor činností a výtvorů této činnosti, které lidem slouží k přežití v přírodním prostředí. Společně se souborem představ a idejí, které tomuto přežití chtějí dát smysl. (Keller, 2010, s. 179)

Giddens (1999, s. 32) tvrdí, že kulturu tvoří hodnoty, normy a statky, které produkují. Hodnoty jsou abstraktní ideály, ke kterým se lidé hlásí, zatímco normy, jsou konkrétní principy a zásady, kterými se tito lidé řídí a dodržují je.

Akulturace je sociální proces, dochází při něm ke kulturním změnám trvalým stykem dvou nebo více kultur (Průcha, 2010, s. 55). V akulturaci dochází taktéž k procesu přebírání určitých prvků jiné kultury, k jejich zániku či k pozměňování.

Akulturace je míněná jako politicky neutrální a obousměrný proces mezi dvěma kulturními skupinami, které se bez ztráty vlastní identity mohou adaptovat na tradice a přesvědčení jiné kultury. Akulturace vede k tzv. kulturní asimilaci či adaptaci, která je podmíněna hlavně tím, do jaké míry se jedinec chce oblékat, mluvit a chovat jako dominantní skupina. (Grant, Landson-Billings, 1997, s. 2)

Průběh adaptace popisuje strategie adaptace na nové prostředí v hostitelské zemi. Je klasifikována do čtyř částí (Průcha, 2001, s. 155 cit. podle Berry, 1980):

- Integrace, kdy při procesu adaptace jedinec uznává, že kultura hostitelské země je pro něho důležitá, ale snaží se zachovat kulturu svou.
- Asimilace, kde při adaptaci dochází k tomu, že jedinec považuje kontakt s novou kulturou za velmi důležitý a svou vlastní kulturu pro život v novém prostředí hodnotí, jako nedůležitou. Jde o pozvolné včleňování kultury do jiné kultury tak, že se znaky původní kultury nahrazují znaky dominantní, přejímané kultury.
- Separace, kterou nepovažujeme za druh adaptace. Jedinec nepovažuje kontakt s novou kulturou za důležitý a rozhodne se od ní izolovat, pouze se svou původní kulturou.
- Marginalizace, je druh adaptace, kdy jedinec necítí potřebu komunikace s dominantní kulturou a neuchovávají si ani svou původní. Jejich identita se neopírá ani o kulturu jejich rodičů, ani o kulturu novou. Jsou schopni se identifikovat pouze se subkulturou své vlastní skupiny.

Na změnu kultury lidé obecně reagují odlišně. Vše probíhá v závislosti na jejich zkušenostech, postojích a samotné osobnosti. Z psychologického hlediska rozlišujeme tzv. typy osobností, o kterých se hovoří v souvislosti se zvládnutím změny nového kulturního prostředí. Existují tedy čtyři typy osobností. **Asimilační typ**, kdy jedinci zcela odmítnou vlastní kulturu a přejímají kulturu cizí, po čase může docházet až k úplné ztrátě vlastní kulturní identity. **Kontrastní typ**, kdy osoby zaznamenávají rozdíly mezi cizí a svou kulturou, avšak odmítají odlišnosti cizí kultury a kladou důraz pouze na hodnoty typické pro svou vlastní kulturní identitu. **Hraniční typ** považuje obě kultury za přínosné, ale nedokáže se plně ztotožnit ani s jednou. A **syntézní typ** je tzv. ideální typ osob, které splynou s oběma typy kultur, jsou to kosmopolitní typy. (Janebová, 2010, s. 42)

2.1.2 Etnikum, etnicita, etnická příslušnost, etnické vědomí

Etnikum pochází z řeckého slova *ethos*, tímto pojmem se běžně označuje skupina lidí, která má historicky společný původ. Popsaná skupina zaujímá společné území, má společný jazyk, materiální i duchovní hodnoty, kulturu i mentalitu. Dříve se často pro pojem používalo synonymum *kmen*. V dnešní době se setkáváme s rozšířeným užívaným pojmem *etnická skupina*, což je synonymum pro výraz *etnikum*. Etnickou skupinou označujeme také *národ* a *národnost*, ale je to nepřesné, protože nemusí platit, že příslušníci jednoho etnika jsou příslušníky jednoho národa, národnosti. Etnická skupina se vyznačuje svou vlastní **etnicitou**, která se odlišuje od etnicit jiných osob. V dnešní době více hovoříme o etnických skupinách, než o rasách. (Velký sociologický slovník, I, 1996, s. 276-277)

Etnická příslušnost je sounáležitost jednotlivce k etnickému společenství na základě objektivních a subjektivních komponentů jeho etnicity. Mezi objektivní řadíme teritorium nebo jazyk a mezi subjektivní patří například postoje, hodnotový systém nebo zvyklosti. Za nositele etnicity považujeme jedince samotného, ale etnicita nabývá významnosti až v okamžiku, kdy se jedinec stane členem etnicity stejné nebo odlišné. (Průcha, 2004, s. 51)

Etnické vědomí je pocit sounáležitosti skupiny osob se stejnou etnicitou na základě sdílených objektivních prvků etnicity nebo rodového původu. Mezi formy společenského etnického vědomí zahrnujeme názor na původ, etnický prostor tedy vlast, historické osudy nebo postavení a charakteristiku etnika mezi ostatními. Etnické vědomí přesněji vyjadřuje subjektivní obsah myslí jedince, jeho poznatky a zkušenosti, postoje a pocity, které se vztahují jednak k jeho vlastní etnicitě, tak k jiným etnickým a rasovým skupinám. S pojmem etnic-

ké vědomí spojujeme taktéž výraz etnická identita, spojený hlavně s emocionální složkou. (Průcha, 2001, s. 18-19)

2.1.3 Národ, národnost, národnostní menšina

Evropa, ale i svět stále více usiluje o sjednocení, od národního státu ke světovému nadstátu. Soudobá globalizace vede nejen k většímu omezování národní svrchovanosti jednotlivých států, ale také k mísení obyvatel a jejich kultur. Směřuje k vytvoření jakési jedné světové populace a jediné kultury pro celý svět. (Plichta, 1999, s. 31-32)

Národ je kulturní a politické společenství s osobitou a uvědomělou povahou, na jehož utváření mají největší vliv společné dějiny a společné území. Průcha (2001) národy identifikuje do tří kritérií. Kritéria kultury, zde řadíme spisovný jazyk, společné náboženství a společná dějinná zkušenost. Kritéria politické existence, kde národy mají buď vlastní stát, nebo autonomní postavení v mnohonárodním či federativním státě. Psychologická kritéria, zde všichni jednotlivci sdílejí společné vědomí o své příslušnosti k určitému národu. (Průcha, 2001, s. 21-25)

Národnost může být chápána jako příslušnost k určitému národu, ovšem ve dvojím smyslu. Národ ve smyslu etnickém chápeme jako soubor osob obvykle se společným jazykem, společnou historií, tradicemi a zvyky, společným územím a národním hospodářstvím. Národ ve smyslu politickém je popisován jako soubor občanů určitého státu, tedy osoby se státní příslušností tohoto státu. (Průcha, 2004, s. 57 cit. podle Roubíček, 1997, s. 152)

Národnostní menšina vyjadřuje mnohovýznamový a nepřesný pojem, který se užívá k tomu, aby bylo možno zařadit pod jeden stručný zastřešující termín všechny typy a kategorie etnických společenství s výjimkou státních národů na vlastním teritoriu. Myslí se tím jak malá etnika nedisponující vlastním státem, tak části velkých státních národů sídlící na území jiného státu. Jsou to tedy specifické případy na pomezí etnografické či sociální skupiny. Většina autorů, která se zabývá touto tematikou, zastává názor, že vymezení pojmu národnostní menšina se shoduje s vymezením etnika či etnické skupiny. (Průcha, 2004, s. 59 cit. podle Šatava, 1994, str. 16)

2.1.4 Národní povaha

Jak je již z psychologického hlediska zřejmé, každý jedinec vykazuje a chová se na základě typických povahových rysů. Při bližším zaměření na každý národ, stát zjistíme, že vykazuje taktéž základní rysy svého chování, jednání svých občanů. Národní povaha je tedy

souhrn vlastností, kterými se národy od sebe odlišují (Průcha 2004, s. 129 cit. podle Chalupný, 1907). Národní povahu můžeme definovat dvěma způsoby. A to tedy buď sebereflexí samotných občanů příslušného státu, což si vyžaduje velkou dávku zamyšlení. Druhou variantou je prozkoumat pohled příslušníků ostatních národů, jak dotyčnou zemi hodnotí, jak na ni nahlíží. Můžeme se setkat taktéž s pojmy národní charakter. V současnosti zaznamenáváme aktuální problematiku, týkající se vztahu mezi národní identitou, kterou sdílí příslušníci jednotlivých národů Evropy, ve spojení s tzv. evropskou identitou. Evropská identita je produktem Evropské unie, která ji propaguje prostřednictvím mnoha kampaní. (Průcha, 2004, s. 124-129)

2.1.5 Předsudky postoje a stereotypy

Předsudky k určitým národům či etnikům má každý dospělý člověk. Myslíme tím tedy hodnocení jiných národů, etnických nebo náboženských skupin, které mohou často ovlivňovat i chování k nim. Etnické stereotypy a postoje mají psychologickou podstatu, její přítomnost je velmi důležitá část multikulturality.

Předsudky jsou podle Průchy (2006, s. 88) jsou předpojaté, to znamená, že se neopírají objektivní znalosti osob či jevů, k nimž se vztahují, Nýbrž jsou to subjektivní úsudky, většinou velmi emočně nasycené. Vysvětlení je tedy založeno pouze na tom, že lidé sami věří tomu, co slyšeli, tomu, co jim někdo povykládal, i přes to, že sami nemají žádné vlastní zkušenosti a jsou si vědomi toho, že tvrzení nemusí být platné ani objektivní se rozhodnou věřit, případně šířit tyto předsudky dál.

Postoje jsou podle Průchy (2006, s. 78) definovány jako hodnotící vztahy zaujímané jednotlivcem vůči okolnímu světu, jiným subjektům i sobě samému. Postoje zahrnují i tendenci chovat se či reagovat určitým relativně stabilním způsobem. Každý jednatel si vytváří postoje od dětství, individuálně a spontánně prostřednictvím přebraných hodnot a postojů své rodiny či jiném sociálním prostředí, ve kterém se pohybuje. Postoje jsou tedy determinovány jednotlivými kulturními skupinami, mají specifický charakter.

Podle Průchy (2006) jsou postoje složeny ze tří složek, které popisuje takto:

- Kognitivní složka – každému postoji, který jedinec zaujímá, předchází určitý poznatek či názor, kterého se tato složka týká.
- Emocionální složka – jsou zde obsaženy emoce, které jednatel zaujímá k předmětu postoje.

- Behaviorální složka – každý jedinec má specifické sklony v chování vzhledem k předmětu svého postoje.

V multikulturní výchově je nejvíce zastoupená složka kognitivní, proto jak tvrdí Průcha (2006, s. 72-79) může vytvářet poznatky jednotlivce a ovlivňovat či měnit již vytvořené názory jednotlivce, které se vztahují k jiným etnikům či národům. Je to však pouze teoretická poznámka vkládaná do cíle a celého programu multikulturní výchovy. Reálná situace je mnohem složitější a komplikovanější. Jak tvrdí mnoho výzkumů i odborníci, změna zakořeněných postojů je velmi složitý proces, který není lehké změnit. Avšak působením multikulturní výchovy je možné docílit ovlivnění a určitému posunu. Je například možné jedince donutit díky teorii k tomu, aby si osvěžil a obohatil své dosavadní znalosti, ale není možné zabránit tomu, aby jedinec stále nepocíťoval negativní emoce či sklony k určitému etniku, na to má právo. Proto je nutné podotknout, že tři zmíněné složky: kognitivní, emocionální a behaviorální, které Průcha uvádí, mohou být v rozporu či nesouladu v praxi.

Předmětem interkulturních komparací, se staly také sféry lidského chování, hodnot a postojů, týkající se lásky a sexu. Ve výzkumu, který se týkal postojů k lásce, byla použita škála LAS (Love Attitude Scale). Škála obsahovala výroky, které reflektují postoje mužů a žen k lásce. Od čistě erotických až po pragmatické, ty zjišťovaly kariéru nebo finanční situaci partnera. Výsledek odhalil výskyt značných interkulturních rozdílů. Sexuální chování lidí se odlišuje v závislosti na kulturách, ale láska mezi mužem a ženou se dost podobá. (Průcha, 2004, s. 94)

„**Etnické stereotypy** jsou představy jednotlivce jak o jeho vlastní etnické skupině, rasové skupině či národu (tzv. autostereotypy), tak o jiných etnických a rasových skupinách, národech, národnostních menšinách (tzv. heterostereotypy). Základní charakteristikou stereotypů je to, že jsou obvykle zaujaté (pozitivně či negativně), zjednodušující, vztažené z jednotlivých zkušeností na celou skupinu a setrvačné, tj. přenášejí se z generace na generaci a obtížně se mění.“ (Průcha, 2006, s. 80)

Průcha dále tvrdí, že na celém světě neexistuje národ nebo etnikum, které by nechovalo určité stereotypy. Nutno podotknout, že etnické nebo národní stereotypy nejsou pouze českou specialitou, ale tedy všech. Jak už jsem zmínila, rozlišujeme stereotypy pozitivní a negativní, ale taky neutrální. Mezi pozitivní často řadíme stereotypy zaujímané k vlastnímu etniku nebo národu. Na druhou stranu stereotypy negativní přisuzujeme nejčastě-

ji sousedním státům, jiným etnikům. A neutrální stereotypy zaujímáme hlavně vůči vzdáleným národům, s nimiž jsme nepřišli do kontaktu.

Tzv. etnofaulismy neoficiální označení pro názvy odlišností. Průcha (2010, s. 65) uvádí jako nejčastější: pojmenování příslušníků jiných etnik, národů, zemí. Mohou se vztahovat taky k jazyku, stylu oblékání, celkové mentalitě i tradicím. Vyskytují se společně s etnickými národními stereotypy ve všech kulturách i jazycích. A jejich výskyt je vyšší v demokratických zemích.

2.2 Multikulturalismus v Evropě

Multikulturalismus, který s programem Erasmus úzce souvisí, vede k promíchávání vlastností různých kultur po celém světě, zejména se takto děje v Evropě. Zastupuje v něm oprávněné místo a v neposlední řadě nastavuje široké pole v přijímání jiných kultur. Na druhou stranu, jak uvádí Plichta (1999, s. 114) Evropa není kulturně a jazykově sourodá, není tedy kontinentem jednoho lidu, která nese evropskou identitu. Evropská unie, se stále snaží převážně o její politické sjednocení.

Kulturní a jazyková odlišnost a její specifika pro vzdělávání jsou převážně v Evropě diskutovány po druhé světové válce, obzvláště po roce 1970, kdy se imigrace stala viditelnou součástí společnosti. Velkou roli v ovlivňování celého pole hráli mezinárodní organizace jako je UNESCO, Rada Evropy, OECD a hlavně Evropská komise. (Grant, Lei, 2001, s. 1)

Průcha (2006, s. 222-233) uvádí, že v kultuře každého národa či etnika se různým způsobem utvářejí vztahy mezi těmito jedinci, kteří mají moc, a tedy mohou o něčem či o někom rozhodovat, a mezi osobami, které moc nemají a jsou v podřízeném postavení. Například ředitelé firem a jejich zaměstnanci, podřízení nebo vztah učitele a jeho žáků. Národy se velmi liší právě v sociálním odstupu mezi nadřazeným a podřazeným. Dále Průcha uvádí, že největších hodnot dosahuje vzdálenost mocenských pozic v kultuře arabských a latinskoamerických zemí. V Evropě pak u Francouzů, Portugalců a Řeků. Projevuje se to zejména autoritativním a byrokratickým řízením v podnicích, na úřadech apod. naopak nízká mocenská vzdálenost je v kulturách Dánů, Norů, Švédů a Finů, kde ve společnosti panují spíše demokratické vztahy a mezi nadřazenými a podřazenými je více rovnoprávnosti a méně sociálního odstupu. V Česku je právě tato vzdálenost naopak velká.

Česká kultura je ve srovnání s Finskou velmi odlišná. Na českých školách je naprosto běžné užívat oslovení pane profesore/paní profesorko, naproti tomu ve finských školách se

nebrání oslovování učitele dokonce křestním jménem. Hovořila jsem se studentkou, která strávila svůj Erasmus ve Finsku, studuje v České republice. Vše závisí na učiteli, jakým způsobem se studentům představí, tak vyžaduje oslovovat. Jestliže tedy sdělí své křestní jméno, studenti vyučujícího nadále takto oslovují. Dívka se setkala i s učiteli, cizího původu nebo působili dlouhou dobu v zahraničí a ti vyžadovali oslovování pouze příjmením. Celkově však tento systém oslovování hodnotí kladně, protože v ní vyvolával pocit, že se na učitele může spolehnout, cítila, že jsou rovnocenní partneři.

Studentka původem z Rumunska (viz. příloha P III) píše, že vztah mezi učitelem a žákem je v Portugalsku velmi osobní, což je pro ni vyhovující. Oslovování je stejně formální jako v České republice, ale chování k žákům je přátelštější a otevřenější.

2.3 Interkulturní komunikace a psychologie

Interkulturní komunikace je v České republice mladý obor. Interkulturní komunikace je velmi důležitá pro efektivní komunikaci při návštěvě cizí země či při dlouhodobém pobytu v zahraničí. Nejvíce nám interkulturní komunikace napomáhá v respektování odlišností jiných zemí a komunikaci s cizinci. Jak vyplývá z dostupných zdrojů interkulturní komunikace, je v České republice z hlediska psychologického a sociologického zkoumání pozadu vzhledem ke světovému bádání. Největší přínos v oblasti výzkumu je zaznamenán u profesora na Cambridge University G. Jahoda, dále psychologa Luďka Kolmana (ČMPS, ©2012). Komunikace probíhá z kulturního pohledu v sociálně a kulturně vytvářeném světě, který ji podmiňuje, kultura a komunikace se tedy konstituují navzájem (Barker, 2006, s. 91).

Historie komunikace je rozsáhlá a provází lidstvo od jeho počátku. Podle Průchy (2010, s. 14-15) se v interkulturní komunikaci prolínají lingvistické, psychologické a kulturní determinanty. Dále tvrdí, že interkulturní komunikace je známá již od starověkého Řecka, kdy Řekové nedokázali rozumět jazyku a odlišnostem jiných národů se kterými přicházeli do styku, a proto je nazývali „barbary“.

Interkulturní komunikace označuje proces interakce a sdělování. Proces se odehrává v nejrůznějších typech situací, při kterých jsou komunikujícími partnery příslušníci jazykově nebo kulturně odlišných etnik, národů, rasových a náboženských společenství. Tato komunikace je determinována specifícností jazyků, kultur, mentalit a hodnotových systémů komunikujících partnerů. (Průcha, 2010, s. 16)

Perfektní znalostí cizího jazyka může odstranit problémy s interkulturní komunikací. Souhlasím s obecně platným výrokem, že znalost jazyka hostitelské země je nezbytná pro efektivní interkulturní komunikaci v ní. Komunikace může probíhat také v mezinárodním pomocném jazyce, v tzv. třetím jazyce. Jako nejčastější se uvádí angličtina. V každé situaci je znalost hostitelského jazyka aspoň na komunikační úrovni, velkým benefitem a předpokladem sympatií v hostitelské zemi. S verbální komunikací je spojena neverbální. Při interkulturní komunikaci s příslušníkem odlišné kultury se vynořují rozdíly neverbální komunikaci. Důraz na mimiku a gesta je kladen s různou intenzitou. Jedním z projevů neverbální komunikace je proxemika. Termín označuje bezprostřední sdělování přiblížením či oddálením osob v sociální interakci (Velký sociologický slovník I, 1996, s. 509).

Rumunská studentka (viz. příloha P III), uvádí, že během studijního pobytu v Portugalsku pro ni bylo nezbytné naučit se hostitelský jazyk pro efektivní komunikaci v zemi, setkala se s neznalostí anglického jazyka v Portugalsku. Oproti tomu Portugalský student (viz. příloha IV) během svého pobytu v České republice využíval pouze anglický jazyk, který je podle něho v zemi rozšířený.

S interkulturní komunikací úzce souvisí **interkulturní psychologie**. Především v zahraničí se tématu věnuje známý časopis *Journal of Cross-Cultural Psychology*. Interkulturní psychologie je charakterizována prostřednictvím toho, jak faktory kultury, etnické a národní, ovlivňují myšlení, komunikaci a chování lidí. (Průcha, 2010, s. 24)

Interkulturní psychologie se opírá o základní pojmy, které jsem objasnila v předešlých kapitolách. Jedná se o kulturu, etnikum, národ, předsudky a další příbuzné termíny, s nimiž operuje. Následně fenomény empiricky zkoumá po praktické stránce. (Průcha, 2004, s. 45)

Z pohledu interkulturní psychologie může mezi příslušníky odlišných kultur vzniknout komunikační bariéra. Dochází k tomu, že lidé mohou zvládat cizí jazyk, ale přesto úplně neporozumí kultuře národa či etnika, spojeného s jazykem. Míra se určuje paralelně v závislosti na rozdíly kultur, čím větší odlišnosti v kulturách, tím větší bariéra v komunikaci. Může vést k nedorozumění, dokonce až ke konfliktu. (Průcha, 2004, s. 149)

2.3.1 Typologie národních kultur

V interkulturním bádání je důležitá etnografie komunikace, která nám přináší přehled o tom, jak se projevují při vzájemném styku příslušníci různých kultur světa, výsledky jsou zpracovány na základě přímého pozorování. Nizozemský odborník, specialista na psycho-

logii managementu, Geert Hofstede přispěl silnou teorií popisující typologii národních kultur. Objasňuje, jak osoba, která jedná s příslušníkem jiného, nežli vlastního národa ihned rozpozná odlišný jazyk, chování či odívání. Rozšířené synonymum známe pod pojmem národní povaha nebo národní charakter. Hofstede je autorem rozlišení čtyř kulturních dimenzí individualismu, kolektivismu, dále maskulinity, feminity a vyhýbání se nejistotě. (Průcha, 2010, s. 33)

Jak definoval Průcha (2006, s. 226) ve své knize *Multikulturní výchova*. **Individualismus** je typický pro kultury společností, kde svazky mezi jedinci jsou volné. Předpokládá se, že každý jedinec je svobodná bytost, která se rozvíjí a stará se hlavně o sebe a o svůj prospěch. **Kolektivismus** je opakem. Příslušníci zde pocítují silné pouto ke kultuře a skupině, do které jsou od narození po celý život integrováni. Soudržná skupina je v průběhu jejich životů chráněná výměnou za jejich věrnost.

Zde je uvedeno vysvětlení na příkladech. Kolektivismus je typický pro anglosaské země, kde se klade důraz na jednotlivce, na jeho svobodu, schopnosti a vysokou úspěšnost. Například Amerika a Británie jsou názorný příklad. Naopak proti tomu kolektivistické země jsou orientovány především na společnost. Tedy můžeme říci, že na širší rodinu, okruh spolužáků, skupinu spolupracovníků. Přístup se tedy velmi liší v postoji k jedinci samotnému, což je jistě silně ovlivňující. Názornou kolektivistickou zemí je Japonsko a z Evropy uvádím Řecko. Českou republiku můžeme řadit do poloviny těchto sfér. Avšak dnešní psychologové se na základě spolupráce se současnou mládeží přiklánějí spíše k individualismu. (Průcha, 2006, s. 227-228)

Maskulinita je typická svým zastoupením tzv. mužského prvku, jak uvádí Průcha (2010, s. 35). Dále uvádí, že kultury jsou orientované na úspěch či výkonnost a konflikty jsou řešeny bojem. Výchova chlapců a dívek je rozdílná. Dívky jsou jemné, zatímco chlapci jsou malí bojovníci. Největší zastoupení této dimenze zaznamenáváme v Japonsku, Švýcarsku, Rakousku, Itálii a Mexiku. **Feminita** se nejvíce vyskytuje ve Skandinávských zemích, Dánsku či Nizozemsku. Tyto kultury se zaměřují na mezilidské vztahy, zkvalitňování prostředí i péči o jedince. Konflikty jsou řešeny kompromisem a výchova dětí je stejná, bez rozdílu pohlaví. **Vyhýbání se nejistotě** je stav kultury, kdy se její příslušníci obávají nejisté budoucnosti. Cítí nejistotu z neznámých situací, které ve společnosti nastanou. Příklady, které uvádí Průcha, jsou např. podstoupení rizika změn v zaměstnání nebo ve společnosti. Je zároveň vyjádřena míra, s jakou se těmito situacím lidé vyhýbají. Řadíme zde země: Portugalsko, Řecko, Japonsko.

2.4 Multikulturní výchova v České Republice

Multikulturní výchova převážně vychází z vědeckých teorií multikulturalismu. Je to edukační činnost. Vzdělává celou společnost, zaměřuje se zejména na formování osobnosti jedinců z různých etnik, národů, rasových a náboženských skupin, aby se naučili vzájemně respektovat a spolupracovat. Cílem je, aby dokázal žít v multikulturní společnosti a přispívali k optimální koexistenci různých etnických skupin i jedinců. Je realizována na základě programů ve školách a v mimoškolních zařízeních, v osvětových akcích, v reklamních kampaních, i v politických opatřeních. Jsou s ní spojovány velké naděje i značné finanční prostředky, ale její skutečné efekty nejsou spolehlivě prokázány. (Vališová, Kasíková, 2011, s. 322-323)

Multikulturní výchova má čtyři základní složky tvořící její podstatu, jak uvádí Průcha (2001, s. 15):

- Oblast vědecké teorie, která se utváří napříč několika vědami, mluvíme o transdisciplinární teorii.
- Oblast výzkumu, jež zásobuje jak teorii, tak praxi o poznatky z multikulturní reality, v níž se rozvíjí současná civilizace. Velmi často se u nás i v zahraničí provádějí empirické výzkumy zaměřené na postoje příslušníků jiných etnických skupin, vnímání a respektování odlišností v komunikaci jednotlivých etnických skupin, vznik rasových předsudků nebo vyučování dětí imigrantů v hostitelské zemi.
- Oblast infrastruktury, která vytváří organizační a informační základnu pro teorii, výzkum a realizaci multikulturní výchovy.
- Oblast praxe, edukační a osvětové činnosti, realizované ve školách a v institucích celoživotního vzdělávání. Účelem je sblížení a spolupráce mezi etniky, národy a kulturami.

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice vydal vládní dokument pod názvem *Bílá kniha* (2001), je to ve své podstatě nejdůležitější dokument české vzdělávací politiky. Jsou zde vytyčeny základní cíle vzdělávání v České republice, ve srovnání s minulostí se dnes multikulturní výchově věnuje nesrovnatelně větší pozornost, vše je souběžně podmíněno vývojem společnosti. V České republice řídí zařazení multikulturní výchovy do vyučovacího procesu. Např. začlenění charakteristik o jiných kulturách, požadavky na zaujímání tolerantních postojů k příslušníkům jiných etnik a ras nebo informace k poznávání a respektování jiných národů, má působit na jedince ve správném měřítku a

vychovat ho tak, aby si neosvojoval předsudky vůči odlišným národům. Důležité je podotknout, že na místo pojmu multikulturní výchova se v České i zahraniční terminologii užívá termínu interkulturní výchova, s užitím, se setkáváme i v *Bílé knize*.

Prostřednictvím multikulturní výchovy, jak tvrdí Průcha (2006, s. 17-23), nejprve jedinec poznává něco nového. Je důležité, aby všemu správně porozuměl, a na základě nabytých vědomostí, převážně teoretického rázu, je připraven respektovat v životě jiné kultury, národy a etnika. Můžeme říci, že jedinec je teoreticky schopen koexistovat a kooperovat s nimi. Efektivní proces multikulturní výchovy je podmíněn obzvláště načerpáním bohatých znalostí, bez nich by výsledný efekt na jedince postrádal smysl. K multikulturní výchově nelze přistupovat za nedostatečných podmínek, kvalitní znalosti týkající se etnického, kulturního a rasového soužití tedy musejí splňovat všechny zúčastněné subjekty, tedy vyučující, žáci studenti i širší veřejnost. Nelze očekávat, že se společnost změní k požadovanému stavu pouhým apelováním na morální postoje a dobré chování, bez toho aniž by vše bylo podloženo zakotvenými znalostmi, které se plynule převedou do praxe. Každé dítě zaujímá určitý postoj vůči cizincům a cizím etnikům, vše je podmíněno postojem společnosti, nejvíce sociokulturním profilem rodiny, ve které dítě vyrůstá. Je to spontánní proces, nikoli záměrný, že dítě tyto hodnoty přebírá a přirozeně se jimi řídí. Proto Průcha uvádí že, působení učitelů při vytváření zmíněných znalostí není na počátku, učitel zasahuje již do zformovaného etnického vědomí žáka.

Budoucí učitel by měl procházet profesionální multikulturní přípravou. Bohužel je tomu v mnoha případech tak, že jsou pedagogům poskytovány propracované přednášky, ale praktický interkulturní výcvik chybí. MŠMT (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky) zajišťuje některé kurzy, vztahující se k multikulturní výchově. Učitel vždy zaujímá i svůj postoj k etnikům a národům odlišným a otázka, zda by měl jedincům prezentovat své mínění je diskutabilní a neexistuje odpověď. Podle Průchy (2006, s. 105) by měl posuzovat záležitost na základě své interkulturní kompetence, kterou si studiem či výcvikem osvojil.

2.5 Sociologie sociálních skupin

Jestliže se o program Erasmus začneme zajímat blíže a vnímáme všechny dostupné zdroje objektivně, zjistíme, že program je prezentován, způsobem, který jasně naznačuje, že všichni zúčastnění tvoří sociální skupinu. Erasmus studenti žijí ve společných domech, bytech či na kolejích a sdílejí volný čas ve skupinách. Vše je samozřejmě podmíněno tím,

že každý pochází z jiného státu. Studenti se na svém pobytu sdružují do tzv. sociální skupiny, což je jedna z forem sociálního útvaru. Prezentace v médiích, publikacích nebo krátkých spotech zobrazuje jako dominantu skupinu pozitivně naladěných studentů, různé národnosti, různé barvy pleti, odlišného vzrůstu, vzhledu i stylu odívání. Proto je nutné zabývat se sociologií sociálních skupin. Primární sociální skupinou je rodina. Avšak po opuštění své země a všech známých členů se student ocitá v prostoru mnoha dalších, kteří nikoho neznají a potřebují se rychle uchytit a navázat pevná přátelství. Vytváří se jedna velká rozmanitá skupina studentů, kde mnoho z nich nachází na dobu několika měsíců svou náhradní „rodinu“.

Sociální skupina je seskupení osob, na základě určitých kritérií a společných znaků (Velký sociologický slovník, 1996, s. 994). Ze sociální skupiny si po čase studenti utváří malé skupiny, ve kterých se členové znají, komunikují mezi sebou a sdílejí společný cíl, chovají se bezprostředně (Nakonečný, 2009, s. 385).

Před průmyslovou revolucí byla role cizince v širokých vrstvách synonymem nedůvěry a despektu (Keller, 2010, s. 39). Situace se vyvíjí a výskyt cizích kultur i národností je běžný. Program, který představila Evropská komise, to bude jen podporovat. Mezi hodnotami, které každý jedinec uznává a jeho potřebami je velmi úzká spojitost a hraje důležitou roli v sociální skupině. Společné zájmy členů jsou zdrojem tvoření sociálních skupin (Novotná, 2010, s. 41). Většina studentů čerpá svůj studijní pobyt na jeden semestr, ojediněle na celý rok. Proto skupinu, kterou studenti vytváří, nazýváme otevřenou, jak popisuje Novotná (2010, s. 45), lze se do ní lehce zařadit, ale taktéž je snadné z takové skupiny vystoupit.

V případě, že se studenti ve skupině neztotožňují, může jednání vést až ke konfliktu či tzv. sociálnímu napětí. Podle Novotné (2010, s. 155) je sociální napětí chápáno jako střet, nejednota minimálně dvou subjektů, individuálních aktérů či kolektivu. Mezi studenty nejčastěji pramení z nedostatku informací o jiných kulturách, jiném životním stylu, postojích, uznávaných hodnotách nebo z nedostatečné multikulturní výchovy jedince.

V dnešních podmínkách globalizace je člověk zproštěn příliš těsných organizovaných systémů, a jak uvádí Keller (1997, s. 24) „globalizovaná společnost, poskytuje takové množství struktur možných interakcí, že každý má příležitost vybrat si, v jakém okamžiku a v jakém prostředí se na ně napojí.“ Dále uvádí, že každý člověk by se měl ve světě správně orientovat a k tomu je důležité mít dostatek informací.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 PEDAGOGICKÝ VÝZKUM

V této části bakalářské práce navazuji na předchozí teoretické poznatky a ve svém dotazníkovém šetření se zabývám tematikou programu Erasmus jako podpory multikulturní společnosti. Zaměřuji se na absolventy tohoto programu. Zkoumaná oblast je mi velmi blízká, z důvodu absolvování studijního pobytu Erasmus.

Zvolené metodické postupy ve výzkumu jsem zpracovala na základě odborné literatury *Metody pedagogického výzkumu* pana prof. PhDr. Miroslava Chrásky, Csc., a *Úvod do pedagogického výzkumu* pana prof. PhDr. Petera Gavory, Csc.

3.1 Výzkumný problém

Výzkumné šetření bylo zaměřeno na absolventy programu Erasmus a jejich pohled na multikulturní společnost.

Výzkumný problém jsem definovala následovně: Jsou absolventi programu Erasmus připraveni žít v multikulturním prostředí?

3.2 Výzkumný cíl

Cílem výzkumu je prokázat, že absolventi programu Erasmus jsou připraveni žít v multikulturním prostředí.

3.2.1 Dílčí cíle

Celkem jsem stanovila osm dílčích cílů, které korespondují s výzkumnými otázkami.

Cíl č. 1: Zjistit motivaci jedince ke studiu v zahraničí.

- Naplňují ho otázky č. 5, 6, 7

Cíl č. 2: Zjistit, jak se liší počet absolventek a absolventů, kteří by v budoucnu chtěli pobývat v cizí zemi.

- Naplňují ho otázky č. 8, 9

Cíl č. 3: Zjistit rozdíl v postoji vůči odlišné národnosti před a po zahraničním pobytu.

- Naplňují ho otázky č. 10, 11

Cíl č. 4: Zjistit osobní toleranci jedinců k odlišným národnostem.

- Naplňují ho otázky č. 12, 13

Cíl č. 5: Zjistit, jestli jsou respondenti schopni interkulturní komunikace.

- Naplňují ho otázky č. 14, 15

Cíl č. 6: Zjistit, jaká je hodnotová orientace absolventů programu ve světě.

- Naplňují ho otázky č. 16, 17, 18, 19

Cíl č. 7: Zjistit, jak absolventi programu Erasmus oceňují Buddy studenty.

- Naplňují ho otázky č. 20, 21

Cíl č. 8: Zmapovat obecnou charakteristiku sociální skupiny.

- Naplňují ho otázky č. 22, 23, 24

3.3 Stanovení hypotéz

Stanovené hypotézy rozvádím z důvodu ucelenosti přímo u konkrétních výzkumných otázek v kapitole výsledků výzkumu. Celkem jsem si stanovila tři hypotézy a jejich proměnné.

3.4 Druh výzkumu

Pro získání informací z vybrané zkoumané oblasti jsem zvolila formu kvantitativního dotazníku. Pro dosažení stanoveného výzkumného cíle je vhodnou variantou.

Dále jsem využila strukturovaný dopis. Oslovila jsem dva studenty, respondenty A a B, kteří se po ukončení svého studijního pobytu Erasmus rozhodli zůstat zatím na dobu neurčitou v zemi, která je hostila po dobu jejich studijního programu. Jedná se o Rumunskou dívku (viz. příloha P III), která pobývala na Erasmu v Portugalsku a nyní se zde rozhodla pokračovat samovolně ve studiu a o Portugalského mladíka (viz. příloha IV), který studoval ve Zlíně a nyní začal žít a pracovat v Praze. Jejich výpovědi jsem použila jako praktický příklad pro doplnění teoretické části.

3.5 Výzkumný soubor

Rozhodla jsem se pro záměrný výběr respondentů, na základě určených relevantních znaků. Oslovila jsem, pouze absolventy programu Erasmus, jak s českou národností, tak cizince. Převážný výskyt národností se pohybuje v rámci zemí Evropské unie. Jsou to, jak absolventi pracovní stáže, tak studijního pobytu.

Response se účastnilo 129 dotázaných osob.

3.6 Výzkumné metody

Jako metodický nástroj výzkumu jsem zvolila dotazník. Je to ekonomicky výzkumný nástroj pro získávání velkého množství informací při malé investici času, prostřednictvím kladení otázek a získávání písemných odpovědí (Gavora, 2010, s. 121).

Respondentům byl dotazník rozeslán na internetu. Použila jsem server vyplnto.cz, z důvodu získání anonymních dat. Metodu jsem jednoznačně zvolila kvůli tomu, že část respondentů není české národnosti, proto jsem prostřednictvím internetu mohla výzkum realizovat i v zahraničí. Pozitivem tohoto způsobu výzkumného šetření je úspora času a přesnost dat. Dotazník jsem zadávala v anglickém jazyce a internetový odkaz byl rozeslán prostřednictvím osobních e-mailových adres a přes sociální síť Facebook.

Ve svém dotazníku jsem se rozhodla pro tyto typy otázek:

- uzavřené
- otevřené
- polouzavřené
- intervalové škály

3.7 Způsob hodnocení dat

Získaná data jsem roztřídila a poté zpracovávala v programu Microsoft Excel, kde jsem s nimi mohla systematicky pracovat. Využila jsem těchto metod:

- aritmetický průměr
- modus
- medián
- T-test
- test nezávislosti chí-kvadrát

Pro užití T-testu k porovnání otázek č. 10 a 11 jsem se rozhodla, protože někteří metodologové tvrdí, že vyhodnocování intervalových škál pouze aritmetickým průměrem je nepřesné.

Správnost stanovených hypotéz jsem empiricky ověřila pomocí testu nezávislosti chí – kvadrát pro sestavenou kontingenční tabulku. Ke každé hypotéze jsem stanovila nulovou i alternativní hypotézu a vypočítala jsem hodnotu testového kritéria. Tento výsledek jsem

poté porovnála s kritickou hodnotou testového kritéria pro daný stupeň volnosti a zvolenou hladinu významnosti.

Otázky nebo položky, pro které jsem nestanovila hypotézy, jsem vyhodnotila bez pomoci statistických metod. Ke zpracování jsem sestavila tabulky četností, které jsem následně převedla na procenta.

Zápis relativní četnosti vyjadřuji v tabulkách na dvě desetinná místa, z důvodu větší přesnosti dat.

Otázky č. 4, 5, 22, 23, 24 jsou doplněny grafem s procentuálním vyjádřením.

4 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Otázka č. 1

Druh pobytu u absolventů programu Erasmus.

druh pobytu	absolutní četnost	relativní četnost v %
studijní program	116	89,92
pracovní stáž	13	10,08
celkem	129	100

Tabulka 1 Odpovědi respondentů na otázku č. 1

Protože jsem absolventem studijního pobytu, oslovovala jsem respondenty ze stejného okruhu. Potvrdilo se mé očekávání, že výzkumu se účastní více absolventů ze studijního programu Erasmus, než z pracovní stáže v zahraničí.

Otázka č. 2

Věk dotazovaných.

průměrný věk	modus	medián
23,24	22	23

Tabulka 2 Odpovědi respondentů na otázku č. 2

Věkové rozpětí respondentů činí 21 až 28 let. Průměrný věk vychází mnohem nižší než nejvyšší vyskytovaná věková veličina, pohybuje se na hladině hodnoty mediánu. Průměrný věk respondentů je tedy 23 let. Nejpočetnější zastoupená věková skupina, jak znázorňuje modus, dosahuje věku 22 let. Otázka byla otevřená.

Otázka č. 3

Pohlaví respondentů.

odpověď	absolutní četnost	relativní četnost v %
ženy	74	57,36
muži	55	42,64
celkem	129	100

Tabulka 3 Odpovědi respondentů na otázku č. 3

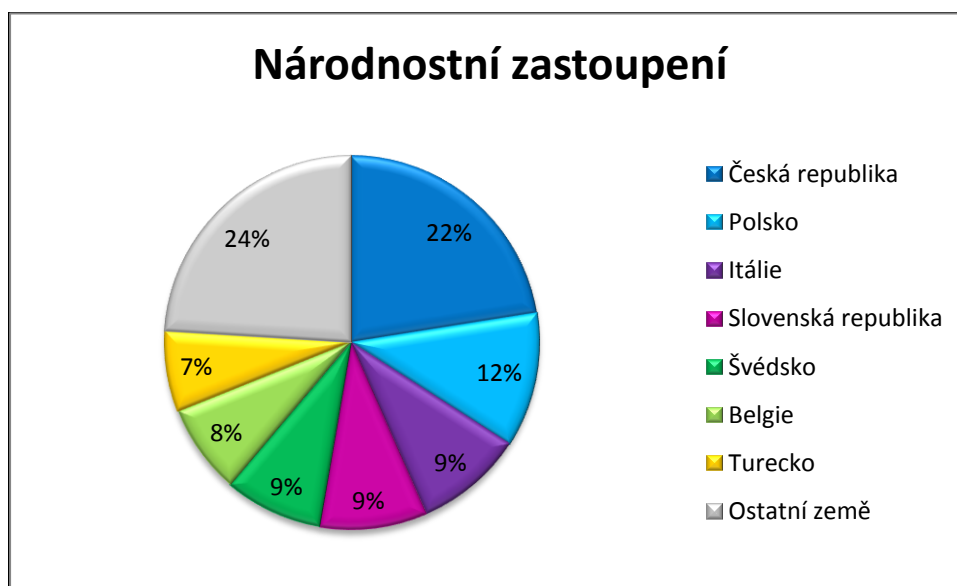
Poměr počtu ženského a mužského pohlaví se liší celkovým číslem 19. Z tabulky vyplývá, že početnější skupinou jsou ženy.

Otázka č.4

Zastoupení národností ve výzkumu.

národnost	absolutní četnost	relativní četnost v %
Česká republika	29	22,48
Polsko	15	11,63
Itálie	12	9,3
Slovenská republika	12	9,3
Švédsko	11	8,53
Belgie	10	7,75
Turecko	9	6,98
Ostatní země	31	24,03
celkem	129	100

Tabulka 4 Odpovědi respondentů na otázku č. 4

Graf 1 Národnostní zastoupení

V grafu jsou znázorněny skupiny respondentů, stejné národnosti. Nejvíce dotazovaných pochází z České Republiky 29 respondentů, na druhém místě je Polsko 15 respondentů, Itálie a Slovensko zaznamenává stejný počet respondentů 12, Švédsko 11 respondentů, Belgie 10 respondentů a Turecko 9 respondentů. Toto jsou poslední vícečetné národnosti.

Nejvyšší procento výskytu zaujímají ostatní země. Zastupuje je 5 respondentů z Brazílie, 4 dotazovaní z Finska a 4 Španělé. Dále se vyskytuje zastoupení po 1 až 2 dotazovaných z Řecka, Portugalska, Německa, Rumunska a Estonska.

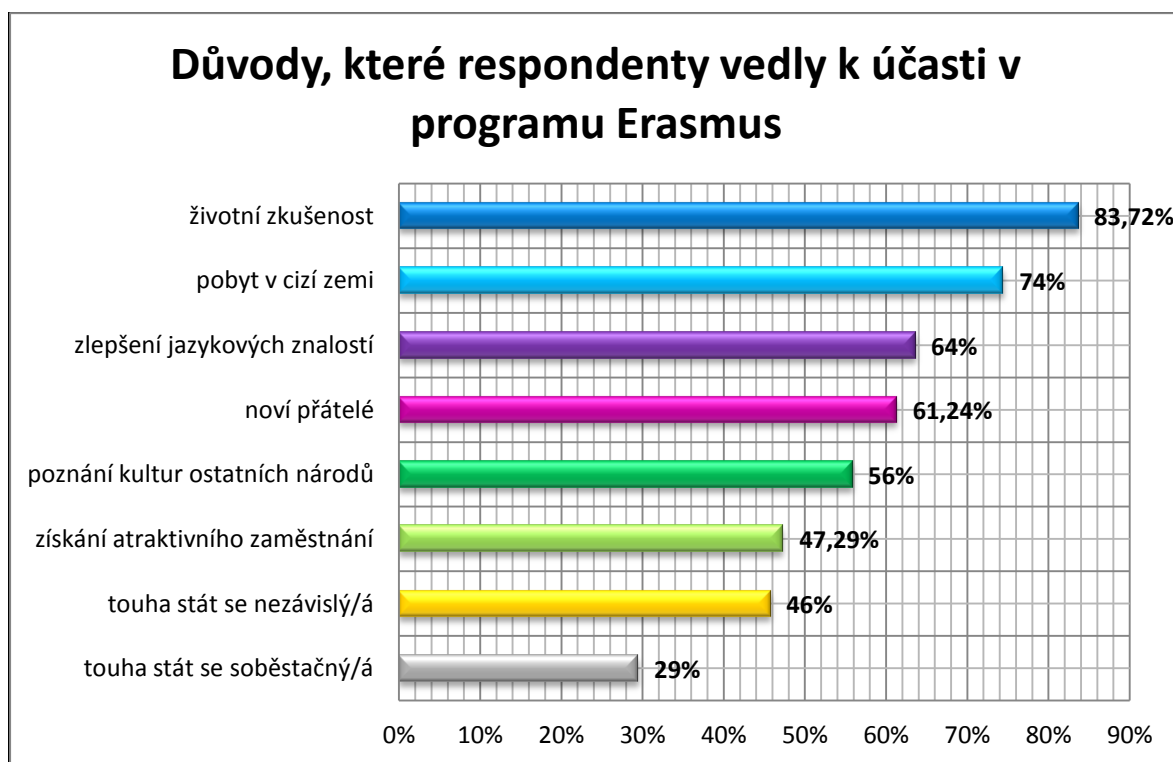
Cíl č. 1: Zjistit motivaci jedince ke studiu v zahraničí.

Otázka č. 5

Důvody, které vedly respondenty ke studijnímu programu Erasmus (*alespoň jedna odpověď, maximálně osm*).

odpověď	absolutní četnost	relativní četnost v %
životní zkušenost	108	83,72
pobyt v cizí zemi	96	74,42
zlepšení jazykových znalostí	82	63,57
noví přátelé	79	61,24
poznání kultur ostatních národů	72	55,81
získání atraktivního zaměstnání	61	47,29
touha stát se nezávislý/á	59	45,74
touha stát se soběstačný/á	38	29,46

Tabulka 5 Odpovědi respondentů na otázku č. 5

Graf 2 Důvody, které vedly respondenty k účasti v programu Erasmus

Jako nejfrekventovanější položky jsem předně tipovala pobyt v cizí zemi, zlepšení jazykových schopností a poznání kultur ostatních národů. Avšak jako nejčastější důvod k účasti v programu Erasmus respondenti zvolili na první tři příčky životní zkušenost 108 dotazovaných, pobyt v cizí zemi 96 dotazovaných a zlepšení jazykových schopností 82 dotazovaných. Na dalších místech jsem zaznamenala nové přátele 79 dotazovaných, poznání kultur ostatních národů 72 dotazovaných. Na šesté příčce se umístilo získání atraktivního vzdělání v budoucnosti 61 dotazovaných, přitom nový program Evropské komise, viz. kapitola 1.7 Partnerské organizace a podpůrné projekty, klade důraz právě na kvalitnější zaměstnanost, která by měla být motivátorem uchazečů. Poslední pozice obsadila touha stát se nezávislým 59 dotazovaných a touha být soběstačným 39 dotazovaných. Viz. kapitola 1.4 Dopady na studenty, které program Erasmus přináší, kde uvádím zmiňované motivačních faktory.

Otázka č. 6

Zdroje, které využívali respondenti k financování pobytu (*alespoň jedna odpověď, maximálně tři*).

odpověď	absolutní četnost	relativní četnost v %
stipendium	122	94,57
finace od rodičů	84	65,12
vlastní úspory	65	50,39
celkem	271	210,08

Tabulka 6 Odpovědi respondentů na otázku č. 6

Stipendium, které je uchazečům přidělováno na domácí univerzitě, je čerpáno z dotací Evropské Unie, se prokázalo, jako nejvíce využívaný finanční zdroj. Protože se mého průzkumu účastnilo 90% absolventů studijního pobytu, jsou výsledky v tabulce relevantní. Převážná část, 122 dotazovaných využívá stipendium, jako hlavní finanční zdroj, 84 respondentů zároveň podporují finančně jejich rodiče a pouze 65 respondentů, využívalo i vlastní zdroje.

Otázka č. 7

Respondenti zodpovídali otázku, zda považují program Erasmus jako vhodnou variantu k poznání odlišných kultur?

odpověď	absolutní četnost	relativní četnost v %
ano	123	95,35
ne	6	4,65
celkem	129	100

Tabulka 7 Odpovědi respondentů na otázku č. 7

Naprostá většina absolventů je přesvědčena o faktu, že program Erasmus je vhodná varianta k poznání odlišných kultur. Avšak jak lze vyčíst z grafu č. 2, nepovažují tuto skutečnost za hlavní motivátor ke studiu nebo práci v zahraničí.

Cíl č. 2: Zjistit, jak se liší počet absolventek a absolventů, kteří by v budoucnu chtěli pobývat v cizí zemi.

Otázka č. 8

Respondenti zodpovídali otázku, zda by v budoucnu chtěli pracovat v zahraničí.

odpověď	žena	muž	Σ
ano	51 (53,9)	43 (40,1)	94
ne	6 (6,9)	6 (5,1)	12
nevím	17 (13,1)	6 (9,8)	23
Σ	74	55	129

Tabulka 8 Kontingenční tabulka 1H

Závisle proměnná – práce v cizí zemi.

Nezávisle proměnná – pohlaví.

1H₀: Četnost mužů a žen, kteří chtějí pracovat v cizí zemi, je stejně velká.

1H_A: Četnost mužů, kteří chtějí pracovat v cizí zemi, je větší než četnost žen.

V tabulce jsem vypočítala marginálním součtem očekávané četnosti. Dále testové kritérium chí-kvadrát a stupeň volnosti.

$$\chi^2 = \sum \frac{(P - O)^2}{O}$$

$$\chi^2 = 0,15 + 0,2 + 0,1 + 0,1 + 1,1 + 1,5 = 3,15$$

$$f = (r - 1) \cdot (s - 1) = (3 - 1) \cdot (2 - 1) = 2$$

$$\chi_{0,01}^2(2) = 9,210$$

Kritická hodnota chí-kvadrát pro hladinu významnosti 0,01 a 2. stupeň volnosti se rovná 9,210. Hodnota je vyšší než chí-kvadrát 3,15. Odmítám alternativní hypotézu a přijímám **hypotézu nulovou**. Četnost mužů a žen, kteří chtějí pracovat v cizí zemi je stejně velká.

Otázka č. 9

Respondenti zodpovídali otázku, zda je jejich snem bydlet po zbytek života v cizí zemi?

odpověď	absolutní četnost	relativní četnost v %
ano, chci bydlet v jiné zemi	50	38,76
ne, chci zůstat ve své rodné zemi	36	27,91
nevím	33	25,58
ano, v zemi, kde jsem strávil/a svůj Erasmus	10	7,75
celkem	129	100

Tabulka 9 Odpovědi respondentů na otázku č. 9

Z tabulky vyplývá, že celkem 60 respondentů touží po tom, bydlet v budoucnu v cizí zemi, z toho by 10 respondentů chtělo bydlet v zemi, ve které strávili Erasmus. Otázka se krajně vztahuje k Hofstedeho typologii národních kultur, viz. kapitola 2.1.1.

Cíl č. 3: Zjistit rozdíl v postoji vůči odlišné národnosti před a po zahraničním pobytu.

Otázka č. 10 a 11

Respondenti zodpovídali otázku, jaký postoj zaujímají vůči odlišným národnostem před a po svém pobytu v zahraničí (*intervalová škála: 1 = maximálně negativní, 7 = maximálně pozitivní*).

odpověď	průměr	rozptyl	Medián
před	4,78	1,751	5
po	5,93	0,918	6

Tabulka 10 Odpovědi respondentů na otázky č. 10 a 11

hodnota intervalové škály	před	po	d	d ²
1	2	0	-2	4
2	5	2	-3	9
3	14	0	-14	196
4	28	7	-21	441
5	39	23	-16	256
6	31	61	30	900
7	10	36	26	676
Σ			0	2482

Tabulka 11 T-test

Závisle proměnná – postoj.

Nezávisle proměnná – Názor před a po absolvování pobytu v zahraničí.

2H₀: Postoj, který studenti zaujímají vůči odlišným národnostem, je stejný před i po Erasmusu.

2H_A: Postoj, který studenti zaujímají vůči odlišným národnostem, se liší před a po Erasmusu.

Zde uvádím výpočet pro T-test a stupeň volnosti.

$$\begin{aligned} \bar{d} &= \frac{\Sigma d}{n} & t &= \frac{\bar{d}\sqrt{n(n-1)}}{\sqrt{\Sigma d^2 - \bar{d}\Sigma d}} & f &= n - 1 & t_{0,01}(6) &= 16,812 \\ \bar{d} &= \frac{0}{7} & t &= \frac{\sqrt{7(7-1)}}{\sqrt{2482}} & f &= 7 - 1 & t &< 16,812 \\ \bar{d} &= 0 & t &= 0 & f &= 6 & & \end{aligned}$$

Z průměru usuzuji, že postoj studentů k odlišným národnostem, je po absolvování Erasmusu více pozitivní než před pobytem.

Odmítám nulovou hypotézu, přijímám platnost **alternativní hypotézy**. Postoj, který studenti zaujímají vůči odlišným národnostem, se liší před a po Erasmusu. Platnost alternativní hypotézy jsem ověřila T-testem.

Cíl č. 4: Zjistit osobní toleranci jedinců k odlišným národnostem. Otázka č. 12

Respondenti zodpovídali otázku, zda je pro ně reálné být v osobním partnerském vztahu s příslušníkem jiné národnosti?

odpověď	absolutní četnost	relativní četnost v %
ano	113	87,6
ne	16	12,4
celkem	129	100

Tabulka 12 Odpovědi respondentů na otázku č. 12

odpověď	žena	muž	Σ
ano	62	51	113
	(64,8)	(48,2)	
ne	12	4	16
	(9,1)	(6,8)	
Σ	74	55	129

Tabulka 13 Kontingenční tabulka 3H

Závisle proměnná – tolerance v partnerském vztahu k odlišným národnostem.

Nezávisle proměnná – pohlaví.

3H₀: Četnost mužů a žen, kteří tolerují partnery odlišné národnosti, je stejně velká.

3H_A: Četnost mužů a žen, kteří tolerují partnery odlišné národnosti, není stejně velká.

V tabulce jsem vypočítala marginálním součtem očekávané četnosti. Dále testové kritérium chí-kvadrát a stupeň volnosti.

$$\chi^2 = \sum \frac{(P - O)^2}{O}$$

$$\chi^2 = 0,12 + 0,16 + 0,92 + 1,15 = 2,35$$

$$f = (r - 1) \cdot (s - 1) = (2 - 1) \cdot (2 - 1) = 1$$

$$\chi_{0,01}^2(1) = 6,635$$

Zjistila jsem, že kritická hodnota chí-kvadrát pro hladinu významnosti 0,01 a 1. stupeň volnosti se rovná 6,635. Hodnota je vyšší než chí-kvadrát 2,35. Odmítám alternativní hypotézu a přijímám **nulovou hypotézu**. Četnost mužů a žen, kteří tolerují partnery odlišné národnosti, je stejně velká.

Otázka č. 13

Pokud v otázce č. 12 byla zaznačena odpověď ano. Respondenti zodpovídali otázku, zda navázali takový vztah během svého Erasmu.

odpověď	absolutní četnost	relativní četnost v %
ne	63	55,75
ano	50	44,25
celkem	113	100

Tabulka 14 Odpovědi respondentů na otázku č. 13

Tabulka ukazuje, že ze 113 dotazovaných, pro které je reálné být v partnerském vztahu s příslušníkem jiné národnosti přiznává, že reálný vztah s osobou jiné národnosti nenavázalo 63 respondentů. Menší část 50 respondentů partnerský vztah s osobou jiné národnosti během svého Erasmu navázalo.

Cíl č. 5: Zjistit, jestli jsou respondenti schopni interkulturní komunikace.

Otázka č. 14

Respondenti zodpovídali otázku, jaké pocity se v nich odehrávají při komunikaci v cizím jazyce.

odpověď	průměr	rozptyl	medián
intervalová škála (1=maximální stres, 7=maximální uvolnění)	5,062	1,578	6

Tabulka 15 Průměr intervalové škály v otázce č. 14

Z intervalové škály 1 až 7 vychází hodnota 5 až 6. Absolventi programu Erasmus se cítí při komunikaci v cizím jazyce spíše uvolněně. Komunikace v cizím jazyce je velmi důležitá pro adaptaci studentů. Výsledek byl očekávaný, protože studenti s takovou situací již předem počítají.

Otázka č. 15

Položka znázorňuje, které jazyky využívali respondenti ke komunikaci během programu Erasmus (*bylo možné označit více odpovědi*).

odpověď	absolutní četnost	relativní četnost v %
anglický jazyk	121	93,8
jazyk hostitelské země Erasmus	67	51,94
jiný jazyk	14	10,12

Tabulka 16 Odpovědi respondentů na otázku č. 15

Touto otázkou potvrzují tezi, uvedenou v kapitole 2.3, pojednávající o interkulturní komunikaci. Kdy tzv. třetí komunikační jazyk je nejčastěji anglický. Z dostupných výsledků mého výzkumu vyplývá, že absolventi programu využívali nejvíce anglický jazyk z důvodu snadnější komunikace mezi členy, následuje jazyk hostitelské země, který je v majoritních společnostech velmi důležitý.

Dále byly uvedeny v minimálním zastoupení tyto jazyky: Čeština, Italština, Francouzština, Španělština, Polština, a Němčina.

Cíl č. 6: Zjistit, jaká je hodnotová orientace absolventů programu ve světě.

Otázka č. 16

Respondenti zodpovídali otázku, s jakou důležitostí vnímají u cizí kultury nabídnuté položky (*intervalová škála: 1 = nejméně důležité, 7 = nejvíce důležité*).

odpověď	průměr	Rozptyl	medián
národní zvyky a svátky	5,36	1,83	6
jazyk	5,34	1,77	6
stravovací návyky	5,28	1,83	6
rituál pozdravu (např. stisk ruky, polibek, úklon)	5,07	1,93	5
proxemika	4,77	1,48	5
gestikulace osob	4,5	1,86	5
styl oblékání	4,36	2,6	6

Tabulka 17 Průměry intervalových škál v otázce č. 16

Pomocí intervalové škály 1 až 7 jsem zjišťovala pořadí důležitosti nabídnutých položek. Z uvedené tabulky jasně vyplývá, že všechny nabídnuté položky byly chápány, jako velmi důležité při vnímání odlišné kultury. Nejvyšší důležitost je kladena na národní zvyky a

svátky, dále jazyk, stravovací návyky, rituál pozdravu, proxemika, gestikulace osob a styl oblékání.

Otázka č. 17

Respondenti zodpovídali otázku, jakým způsobem reagují na změnu kultury.

odpověď	absolutní četnost	relativní četnost v %
Jsem kosmopolitní typ, přijmu obě kultury.	71	55,04
Považuji obě kultury za přínosné, nedokážu se zcela ztotožnit ani s jednou.	38	29,46
Nedokážu se zařadit.	9	6,98
Rozlišuji rozdíly mezi vlastní a cizí kulturou, odmítám odlišnosti cizí kultury	6	4,65
Brzy odmítnu vlastní kulturu a bez problémů přejímám hodnoty a normy kultury cizí.	5	3,87
celkem	129	100

Tabulka 18 Odpovědi respondentů na otázku č. 17

Položku jsem rozpracovala na základě autorky knihy *Interkulturní komunikace* Evy Janebové a kol. (2010, s. 42). Více než polovina, tedy 71 respondentů jednoznačně uvádí, že jsou schopni přijmout obě kultury. Janebová je považuje za **syntézní typy** osob. Dále 38 dotazovaných považuje obě kultury za přínosné je tzv. **hraniční typ**. 9 dotazovaných nedokáže situaci subjektivně posoudit. Pouze 6 respondentů považujeme za tzv. **kontrastní typ**. Zbývajících 5 respondentů řadíme mezi **asimilační typ** osob, což se dalo předpokládat vzhledem k délce pobytu v zahraničí.

Otázka č. 18

Položka znázorňuje, nejvhodnější variantu, jak bydlet během programu Erasmus.

odpověď	absolutní četnost	relativní četnost v %
v bytě s ostatními studenty	73	56,59
na kolejích s ostatními studenty	51	39,53
sám bez ostatních studentů	5	3,88
celkem	129	100

Tabulka 19 Odpovědi respondentů na otázku č. 18

Za nejvhodnější variantu k bydlení během programu Erasmus vybrali dotazovaní jednoznačně byt s ostatními účastníky programu. Výsledky jsou závislé na finanční podpoře během programu Erasmus.

Otázka č. 19

Respondenti zodpovídali otázku, zda došlo během jejich pobytu ke konfrontaci na základě odlišností kultur.

odpověď	absolutní četnost	relativní četnost v %
ano – dopad byl kladný	96	72,42
nikdy	24	19,6
ano – dopad byl negativní	9	7,98
celkem	129	100

Tabulka 20 Odpovědi respondentů na otázku č. 19

Naprostá většina 96 respondentů souhlasilo, že došlo ke konfrontaci na základě odlišností kultur, avšak dopad byl kladný. 24 respondentů se s konfrontací neseťkalo a pouze 9 dotazovaných prožilo konfrontaci s negativním dopadem.

Cíl č. 7: Zjistit, jak absolventi programu Erasmus oceňují Buddy studenty. Otázka č. 20

Respondenti zodpovídali otázku, zda měli svého Buddy studenta/ku z hostující univerzity.

odpověď	absolutní četnost	relativní četnost v %
ano	71	55,04
ne	58	44,96
celkem	129	100

Tabulka 21 Odpovědi respondentů na otázku č. 20

Z tabulky vyplývá, že 71 absolventům programu byl na počátku jejich pobytu přidělen pomocný Buddy student z hostující univerzity. 58 studentů studenta z hostující univerzity nemělo. Celý proces probíhá pod záštitou organizace Erasmus Students Network (viz. kapitola 1.5).

Otázka č. 21

Pokud v otázce č. 20 byla zaznačena odpověď ano. Respondenti zodpovídali otázku, zda byl pro ně v prvních chvílích bez domova student Buddy oporou.

odpověď	absolutní četnost	relativní četnost v %
ano	55	42,64
ne	16	22,54
celkem	71	65,18

Tabulka 22 Odpovědi respondentů na otázku č. 21

Ze 71 respondentů, kteří měli na počátku svého pobytu studenta z hostující univerzity, odpověděli, že jim byl oporou. Což je očekávaný výsledek. Pouze 16 respondentů nezaznamenalo pomoc a oporu studenta z hostující země.

Cíl č. 8: Zmapovat obecnou charakteristiku sociální skupiny. Otázka č. 22

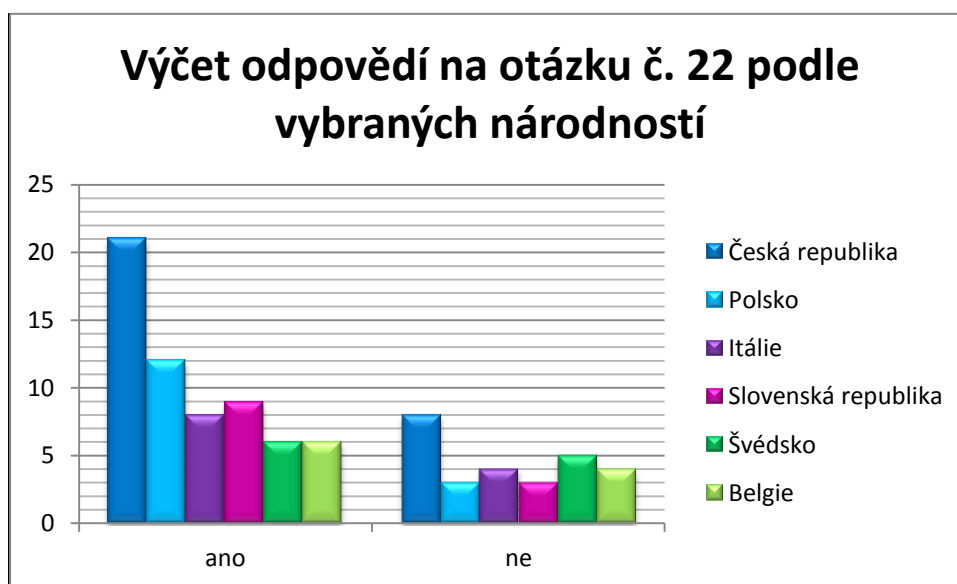
Respondenti zodpovídali otázku, zda při sobě skupina Erasmus studentů stojí jako jedna velká rodina.

odpověď	absolutní četnost	relativní četnost v %
ano	95	73,64
ne	34	26,36
celkem	129	100

Tabulka 23 Odpovědi respondentů na otázku č. 22

odpověď	absolutní četnost						relativní četnost v %					
	Česká republika		Polsko		Itálie		Slovenská republika		Švédsko		Belgie	
ano	21	72,41	12	80	8	66,67	9	75	6	54,55	6	60
ne	8	27,59	3	20	4	33,33	3	25	5	45,45	4	40
celkem	29	100	15	100	12	100	12	100	11	100	10	100

Tabulka 24 Výčet odpovědí na otázku č. 22 podle vybraných národností

Graf 3 Výčet odpovědí na otázku č. 22 podle vybraných národností

S tvrzením, že skupina Erasmus studentů při sobě stojí, jako jedna velká rodina souhlasilo celkem 95 respondentů, zbývajících 34 dotazovaných zaujímá odlišný názor.

Otázku jsem dále rozdělila podle vybraných šesti nejvíce zastoupených zemí Evropské unie. Z grafu je zřejmá sjednocenost názorů všech zemí v odpovědích ano a ne. Nevyskytují se výrazné rozdíly v počtu odpovědí na danou otázku.

Otázka č. 23

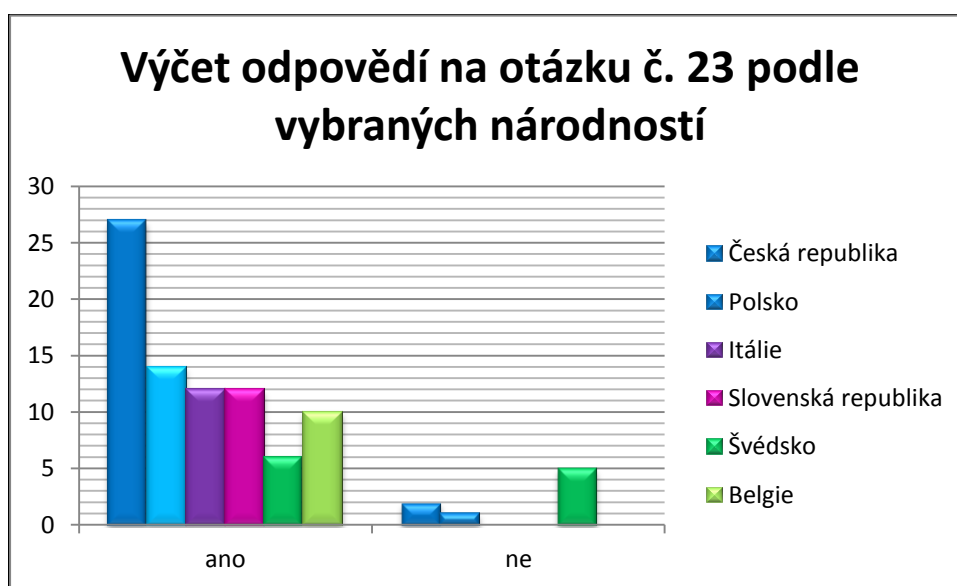
Respondenti zodpovídali otázku, zda skupina Erasmus studentů respektuje odlišnosti cizích kultur.

odpověď	absolutní četnost	relativní četnost v %
ano	119	92,25
ne	10	7,75
celkem	129	100

Tabulka 25 Odpovědi respondentů na otázku č. 23

odpověď	absolutní četnost						relativní četnost v %					
	Česká republika		Polsko		Itálie		Slovenská republika		Švédsko		Belgie	
ano	27	93,10	14	93,33	12	100	12	100	6	54,55	10	100
ne	2	6,90	1	6,67	0	0	0	0	5	45,45	0	0
celkem	29	100	15	100	12	100	12	100	11	100	10	100

Tabulka 26 Výčet odpovědí na otázku č. 23 podle vybraných národností

Graf 4 Výčet odpovědí na otázku č. 23 podle vybraných národností

S tvrzením, že skupina Erasmus studentů respektuje odlišnosti cizích kultur, souhlasilo celkem 119 respondentů, zbývajících 10 dotazovaných zaujímá odlišný názor.

Otázku jsem dále rozdělila podle vybraných šesti nejvíce zastoupených zemí Evropské unie. Z grafu je zřejmý rozdíl v odpovědi ne. Pouze respondenti ze Švédska spíše nesouhlasili s tvrzením, že skupina Erasmus studentů respektuje odlišnosti cizích kultur. Jinak se nevyskytují výrazné rozdíly v počtu odpovědí na danou otázku.

Otázka č. 24

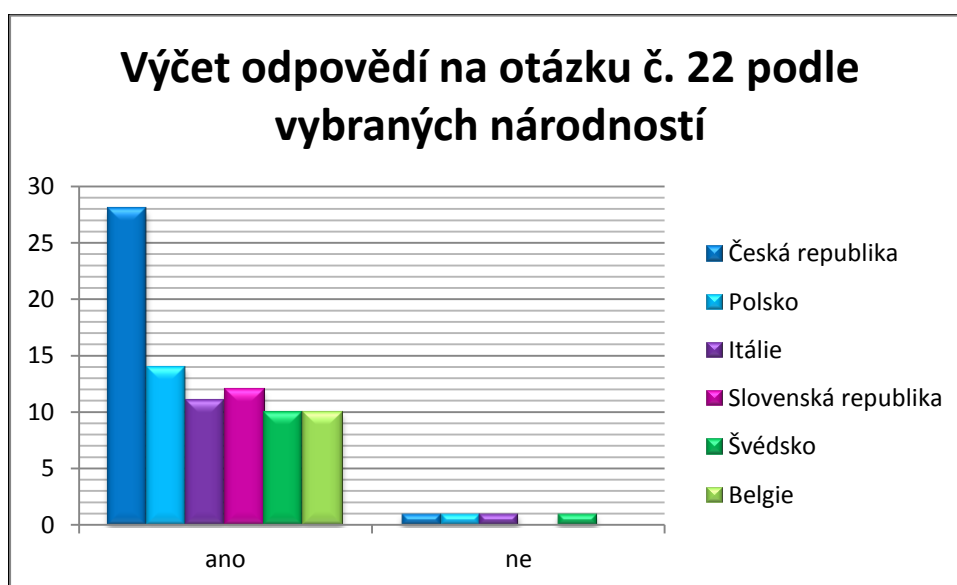
Respondenti zodpovídali otázku, zda členové skupiny Erasmus mají rádi nové příležitosti a výzvy.

odpověď	absolutní četnost	relativní četnost v %
ano	120	93,02
ne	9	6,98
celkem	129	100

Tabulka 27 Odpovědi respondentů na otázku č. 24

odpověď	absolutní četnost						relativní četnost v %					
	Česká republika		Polsko		Itálie		Slovenská republika		Švédsko		Belgie	
ano	28	96,55	14	93,33	11	91,66	12	100	10	90,90	10	100
ne	1	3,45	1	6,67	1	8,34	0	0	1	9,10	0	0
celkem	29	100	15	100	12	100	12	100	11	100	10	100

Tabulka 28 Výčet odpovědí na otázku č. 24 podle vybraných národností

Graf 5 Výčet odpovědí na otázku č. 24 podle vybraných národností

S tvrzením, že členové skupiny Erasmus mají rádi nové příležitosti a výzvy souhlasila většina, tedy 129 respondentů. Pouhých 9 dotazovaných zaujímá odlišný názor.

Otázku jsem dále rozdělila podle vybraných šesti nejvíce zastoupených zemí Evropské unie. Z grafu je zřejmý rozdíl u odpovědi ne. Dále lze zřetelně vyčíst, že všech šest národností se shodlo na tom, že členové skupiny Erasmus mají rádi nové příležitosti a výzvy.

4.1 Závěrečné shrnutí výzkumného šetření

Z provedeného výzkumu jsem získala mnoho zajímavých dat, které zde pro přehlednost a shrnutí interpretuji ve zkrácené podobě.

Výzkumu se účastnilo celkem 129 respondentů, z toho 74 žen a 55 mužů. Průměrný věk dotazovaných je 23 let. Studijního pobytu se zúčastnilo 116 respondentů a pracovní stáže 13 respondentů.

Hlavní výzkumný cíl, že absolventi programu Erasmus jsou připraveni žít v multikulturním prostředí, naplňuje 8 dílčích cílů.

Cíl č. 1: *Zjistit motivaci jedince ke studiu v zahraničí.*

Jako nejčastější důvody k účasti v programu Erasmus respondenti volili životní zkušenost, pobyt v cizí zemi a zlepšení jazykových schopností. Nejčastějším finančním zdrojem je stipendium. Naprostá většina absolventů programu souhlasí s faktem, že program Erasmus je vhodná varianta k poznání odlišných kultur.

Cíl č. 2: *Zjistit, jak se liší počet absolventek a absolventů, kteří by v budoucnu chtěli pobývat v cizí zemi.*

Necelá polovina respondentů by si přála žít v budoucnu v cizí zemi. Stanovenou hypotézou jsem navíc ověřila, že četnost absolventek a absolventů, kteří chtějí pracovat v cizí zemi je stejně velká.

Cíl č. 3: *Zjistit rozdíl v postoji vůči odlišné národnosti před a po zahraničním pobytu.*

Stanovenou hypotézou jsem ověřila, že postoj respondentů k odlišným národnostem, je po absolvování Erasmu více pozitivní než před pobytem. Erasmus tedy účastníky ovlivnil pozitivně a přispívá v interakci s cizími kulturami.

Cíl č. 4: *Zjistit osobní toleranci jedinců k odlišným národnostem.*

Stanovenou hypotézou jsem ověřila, že četnost mužů a žen, kteří tolerují partnery odlišné národnosti, je stejně velká. Usuzuji tedy, že absolventi programu nejsou předpojatí vůči partnerskému soužití s osobou odlišné národnosti. Převažuje však část dotazovaných, kteří reálný vztah s osobou jiné národnosti doposud nenavázali, proto jsou výsledky z části hypotetické.

Cíl č. 5: *Zjistit, jestli jsou respondenti schopni interkulturní komunikace.*

Potvrdila se skutečnost, že absolventi programu Erasmus jsou schopni interkulturní komunikace. Z výsledků vyplynulo, že absolventi se při komunikaci cítí velmi uvolněně a nejfrekventovanější komunikační jazyk je angličtina.

Cíl č. 6: *Zjistit, jaká je hodnotová orientace absolventů programu ve světě.*

Respondenti přisuzují nejvyšší důležitost při vnímání odlišné kultury na národní zvyky a svátky, dále jazyk a stravovací návyky. Absolventi se shodují na tom, že nejlepší variantou, jak bydlet během programu Erasmus je byt obývaný společně s ostatními studenty. Více než polovina respondentů se klasifikuje podle Janebové (2010) za syntézní typy osob, během adaptace jsou schopni přijmout obě kultury.

Cíl č. 7: *Zjistit, jak absolventi programu Erasmus oceňují Buddy studenty.*

Prokázalo se, že organizace Erasmus Students Network je pro studenty přínosná. Většina studentů využívá pomoci Buddy studenta/ky na počátku svého pobytu a jsou s touto pomocí všeobecně plně spokojeni.

Cíl č. 8: *Zmapovat obecnou charakteristiku sociální skupiny.*

Absolventi programu Erasmus nahlíží na vzniklou sociální skupinu studentů ze 70% jako na jednu velkou rodinu. Přes 90% dotazovaných plně souhlasí s tvrzením, že skupina Erasmus studentů respektuje odlišnosti cizích kultur, zároveň s tvrzením, že členové skupiny Erasmus mají rádi nové příležitosti a výzvy.

4.2 Aplikační rozměr výzkumu

Výsledky výzkumu jsou primárně zpětnou a zajímavou vazbou pro mne. Výzkum bych doporučila jako informační zdroj pro zájemce o program Erasmus. Evropská komise pro oblast vzdělávání a odbornou přípravu provádí každoročně monitorovací průzkumy u absolventů programu Erasmus. Zaměřují se na statistiky mobility v daném roce, spokojenost a oblibu programu a na ekonomickou stránku programu. Zveřejňují publikace, ve kterých studenti rozsáhle popisují formou dopisů své zkušenosti a průběh celého pobytu. Všechny tyto průzkumy slouží jako zpětná vazba pro Evropskou komisi. Zároveň však jako reklamní a informační zdroje pro nové uchazeče.

ZÁVĚR

Svou práci jsem si zvolila, jak už zmiňuji v úvodu, z důvodu vlastní zkušenosti. Zabývala jsem se programem Erasmus a multikulturní společnosti. Mým cílem bylo dokázat, že absolventi programu Erasmus jsou připraveni pobývat v multikulturní společnosti. Na základě zpracování podkladů literární povahy a realizace praktické části předložené BP se domnívám, že jsem splnila stanovené cíle. V teoretické části jsem objasnila základní pojmy související s programem Erasmus a multikulturní společnosti, se zaměřením na Evropu.

K multikulturalismu a oblastem, které s ním úzce souvisí, existuje dostatek literárních zdrojů, psaných jak v českém tak v anglickém jazyce. Co se týče programu Erasmus a Evropské unie, která celý program podporuje, využívala jsem převážně internetových zdrojů.

Výsledky výzkumu naplnily mé očekávání, že absolventi programu Erasmus nahlíží na multikulturní prostředí velmi pozitivně. Po zhodnocení všech osmi výzkumných cílů usuzuji, že absolventi jsou připraveni žít a obstát v multikulturní společnosti. Obecně absolventi nemají problém s interkulturní komunikací, odlišnosti cizích kultur přijímají velmi snadno a dokonce si většina z nich přeje žít nebo pracovat v budoucnu v cizí zemi.

Program Erasmus slaví v Evropě dvacet pět let od svého založení a doposud přispěl k mnoha mobilitám. S novým programem Evropské unie – Erasmus pro všechny, bude celý program z určených dotací prospěšný mnohem většímu počtu osob. Jak uvedla, současná komisařka pro vzdělávání, kulturu, mnohojazyčnost a mládež Androulla Vassiliou, investice do vzdělávání a odborné přípravy je tou nejlepší investicí, jakou může Evropská unie pro budoucnost Evropy udělat.

Na závěr mohu jednoznačně konstatovat, že studijní či pracovní pobyt je velkým přínosem pro budoucí život absolventů programu Erasmus. Studium v zahraničí si jedinci zlepšují dovednosti, rozvíjí osobnost a přizpůsobivost, zároveň si posilují vyhlídky na získání zaměstnání.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BARKER, Chris. 2006. *Slovník kulturních studií*. Vydání první. Praha: Portál. ISBN: 80-7367-099-2.
- [2] BARŠA, Pavel, 2003. *Politická teorie multikulturalismu*. 2. vydání. Brno: CDK. ISBN: 80-7325-020-9.
- [3] GAVORA, Peter, 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. ISBN: 978-80-7315-185-0.
- [4] GIDDENS, Anthony, 1999. *Sociologie*. Praha: Argo. ISBN: 80-7203-124-4.
- [5] GRAND Carl A. a Joy L. Lei, 2001. *Global constructions of multicultural education: theories and realities*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates. ISBN: 0-8058-3597-0.
- [6] GRANT, Carl A. a Gloria Ladson-Billings. *Dictionary of Multicultural Education*. Arizona: Oryx, 1997. ISBN: 0-89774-798-4.
- [7] CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [8] JANEBOVÁ, Eva a kol, 2010. *Interkulturní komunikace ve škole*. Druhé vydání. Praha: Fortuna. ISBN: 978-80-7373-063-5.
- [9] JANEBOVÁ, Eva, 2010. *Interkulturní komunikace ve škole*. 2. vyd. Praha: Fortuna. ISBN 978-80-7373-063-5.
- [10] KELLER, Jan, 2002. *Úvod do sociologie*. Praha: SLON. ISBN: 80-85850-25-7.
- [11] KRŇANSKÁ, Petra E, 2010. *Erasmus očima studentů*. Praha: Dům zahraničních služeb. ISBN: 987-80-77335-90-3.
- [12] KŘIVOHLAVÝ, Jaro, 1994. *Jak zvládat stres*. Praha: Grada. ISBN: 8071691216.
- [13] NAKONEČNÝ, Milan, 2009. *Sociální psychologie*. Vydání druhé. Praha: Academia. ISBN: 978-80-200-1679-9.
- [14] *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: bílá kniha*, 2001. Praha : Tauris. ISBN 8021103728.
- [15] NOVOTNÁ, Eliška, 2010. *Sociologie sociálních skupin*. Praha: Grada. ISBN: 978-80-247-2957-2.

- [16] PLICHTA, Dalibor, 1999. *Národ a národnost v čase globalizace*. Vydání první. Praha: JOB Publishing. ISBN: 80-902246-X-9.
- [17] PRŮCHA, Jan, 2010. *Interkulturní komunikace*. Praha: Grada. ISBN: 978-80-247-3069-1. PRŮCHA, Jan, Eliška Walterová a Jiří Mareš, 2009. *Pedagogický slovník*. Vyd. 6. Praha: Portál. ISBN: 978-80-7367-647-6.
- [18] PRŮCHA, Jan, 2010. *Interkulturní psychologie: sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů*. Vydání: třetí. Praha: Grada. ISBN: 978-80-247-3069-1.
- [19] PRŮCHA, Jan, 2006. *Multikulturní výchova*. Praha: Triton. ISBN: 80-7254-866-2.
- [20] PRŮCHA, Jan, 2004. *Interkulturní psychologie*. Praha: Portál. ISBN: 978-80-7367-280-5.
- [21] PRŮCHA, Jan, 2001. *Multikulturní výchova: teorie, praxe, výzkum*. Praha: ISV. ISBN: 80-85866-722.
- [22] SARTORI, Giovanni, 2005. *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci*. Praha: Dokořán. ISBN: 80-7363-022-2.
- [23] TOŠNER, Jiří a Olga Sozanská, 2006. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN: 80-7367-178-6.
- [24] VALIŠKOVÁ, Alena a hana Kasíková (eds.), 2011. *Pedagogika pro učitele. 2., rozšířené aktualizované vydání*. Praha: Grada. ISBN: 978-80-247-3357-9.
- [25] *Velký sociologický slovník 1. svazek*. 1996. Praha: Karolinum. ISBN: 80-7184-164-1.

Internetové zdroje

- [1] ČMPS. Sekce ČMPS: Interkulturní psychologie. *Cmps.enc.cz* [online]. ©2012 [cit. 2012-04-25]. Dostupné z: <http://cmps.ecn.cz/?page=interpsy>
- [2] ESN. *Esn.org*[online]. © 2012 [cit. 2012-14-03]. Dostupné z: <http://www.esn.org/>
- [3] Europa. Erasmus for all. *Europa.cz* [online]. © 2012 [cit. 2012-24-03]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/education/erasmus-for-all/>
- [4] Europa. *Europa.cz* [online]. © 2006 [cit. 2011-12-09]. Brusel: 2006-12-07. Dostupné z: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/06/1698>

- [5] Europa. Tiskové centrum tiskové zprávy. *Europa.cz* [online]. © 2010 [cit. 2011-12-09]. Dostupné z :http://ec.europa.eu/ceskarepublika/press/press_releases /0914 21_ cs.htm
- [6] NAEP. Erasmus: pro studenty. *Naep.cz* [online] © 2007-2012 [cit. 2012-02-13]. Dostupné z: http://www.naep.cz/index.php?a=view-project-folder&project_ folder_id=56&

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

LLP	Life Long Learning Program.
ESN	Erasmus Students International.
NAEP	Národní agentury pro evropské vzdělávací programy.
EUC	Erasmus University Charter.
ARWU	Academic Ranking of World Universities.
ECTS	European Credit Transfer System.
UNICA	Institutional Network of the Universities from the Capitals of Europe.
LAS	Love Attitude Scale.
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development.
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky.

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 *Národnostní zastoupení*

Graf 2 *Důvody, které vedly respondenty k účasti v programu Erasmus*

Graf 3 *Výčet odpovědí na otázku č. 22 podle vybraných národností*

Graf 4 *Výčet odpovědí na otázku č. 23 podle vybraných národností*

Graf 5 *Výčet odpovědí na otázku č. 24 podle vybraných národností*

SEZNAM TABULEK

- Tabulka 1* Odpovědi respondentů na otázku č. 1
- Tabulka 2* Odpovědi respondentů na otázku č. 2
- Tabulka 3* Odpovědi respondentů na otázku č. 3
- Tabulka 4* Odpovědi respondentů na otázku č. 4
- Tabulka 5* Odpovědi respondentů na otázku č. 5
- Tabulka 6* Odpovědi respondentů na otázku č. 6
- Tabulka 7* Odpovědi respondentů na otázku č. 7
- Tabulka 8* Kontingenční tabulka 1H
- Tabulka 9* Odpovědi respondentů na otázku č. 9
- Tabulka 10* Odpovědi respondentů na otázky č. 10 a 11
- Tabulka 11* T-test
- Tabulka 12* Odpovědi respondentů na otázku č. 12
- Tabulka 13* Kontingenční tabulka 3H
- Tabulka 14* Odpovědi respondentů na otázku č. 13
- Tabulka 15* Průměr intervalové škály v otázce č. 14
- Tabulka 16* Odpovědi respondentů na otázku č. 15
- Tabulka 17* Průměry intervalových škál v otázce č. 16
- Tabulka 18* Odpovědi respondentů na otázku č. 17
- Tabulka 19* Odpovědi respondentů na otázku č. 18
- Tabulka 20* Odpovědi respondentů na otázku č. 19
- Tabulka 21* Odpovědi respondentů na otázku č. 20
- Tabulka 22* Odpovědi respondentů na otázku č. 21
- Tabulka 23* Odpovědi respondentů na otázku č. 22
- Tabulka 24* Výčet odpovědí na otázku č. 22 podle vybraných národností
- Tabulka 25* Odpovědi respondentů na otázku č. 23

Tabulka 26 Výčet odpovědí na otázku č. 23 podle vybraných národností

Tabulka 27 Odpovědi respondentů na otázku č. 24

Tabulka 28 Výčet odpovědí na otázku č. 24 podle vybraných národností

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I.	Dotazník v českém jazyce
Příloha P II.	Dotazník v anglickém jazyce
Příloha P III.	Strukturovaný dopis respondent A
Příloha P IV.	Strukturovaný dopis respondent B

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK V ČESKÉM JAZYCE

Dobrý den,

jmenuji se Dominika Litošová a studuji Univerzitu Tomáše Bati ve Zlíně, obor sociální pedagogika. Následující dotazník je důležitou součástí mé bakalářské práce na téma: Program Erasmus jako podpora multikulturní společnosti. Dotazník je určen účastníkům programu Erasmus. Cílem mé práce je prokázat, že absolventi programu Erasmus jsou otevření multikulturní společnosti. Prosím, Vás, o jeho vyplnění. Všechny uvedené informace budou zpracovány anonymně a budou využity jen pro výzkumnou část bakalářské práce.

Předem Vám děkuji za ochotu i čas.

1. Jsem absolventem programu Erasmus:
  - a. studijního pobytu
  - b. pracovní stáže
2. Věk ___
3. Pohlaví
  - a. žena
  - b. muž
4. Národnost: .....
5. Označ důvody, které tě vedly ke studijnímu programu Erasmus. (*Alespoň jedna odpověď, maximálně osm.*)
  - a. Zlepšení jazykových znalostí
  - b. Pobyt v cizí zemi
  - c. Touha stát se nezávislý/á
  - d. Touha stát se soběstačný/á
  - e. Poznání kultur ostatních národů
  - f. Noví přátelé odlišné národnosti
  - g. Získání atraktivního zaměstnání v budoucnu
6. Životní zkušenost

7. Jaké zdroje jsi využil/a k financování pobytu? (*Alespoň jedna odpověď, maximálně tři.*)
- a. Stipendium
  - b. Finance od rodičů
  - c. Vlastní úspory
8. Považuješ program Erasmus jako vhodnou variantu k poznání odlišných kultur?
- a. Ano
  - b. Ne
9. Chtěl/a bys v budoucnu pracovat v zahraničí?
- a. Ano
  - b. Ne
  - c. Nevím
10. Je tvým snem bydlet po zbytek života v cizí zemi? (*jedna odpověď*)
- a. Ano, v zemi, kde jsem strávil/a svůj Erasmus
  - b. Ano, chci bydlet v jiné zemi
  - c. Ne, chci zůstat ve své rodné zemi
  - d. Nevím
11. Jaký postoj jsi zaujímal vůči odlišným národnostem PŘED svým pobytem v zahraničí?
- maximálně negativní 1 2 3 4 5 6 7 maximálně pozitivní
12. Jak hodnotíš svůj postoj vůči odlišným národnostem PO svém pobytu v zahraničí?
- maximálně negativní 1 2 3 4 5 6 7 maximálně pozitivní
13. Je pro tebe reálné být v osobním partnerském vztahu s příslušníkem jiné národnosti?
- a. Ano
  - b. Ne
14. Pokud ANO. Navázal/a jsi takový vztah během svého Erasmusu?
- a. Ano
  - b. Ne

15. Jaký stav prožíváš, když musíš komunikovat v cizím jazyce?

maximální stres 1 2 3 4 5 6 7 maximální uvolnění

16. Které jazyky jsi využíval/a ke komunikaci během programu Erasmus? (*maximum tři odpovědi*)

- a. Jazyk hostitelské země programu Erasmus
- b. Anglický jazyk
- c. Jiný jazyk: .....

17. S jakou důležitostí vnímáš u cizí kultury tyto nabídnuté položky:

Zakroužkuj na škále jako: nejméně důležité 1 2 3 4 5 6 7 nejvíce důležité

a. Styl oblékání	1 2 3 4 5 6 7
b. Stravovací návyky	1 2 3 4 5 6 7
c. Proxemika = vzdálenost osob během komunikace	1 2 3 4 5 6 7
d. Národní zvyky a svátky	1 2 3 4 5 6 7
e. Jazyk	1 2 3 4 5 6 7
f. Gestikulace osob	1 2 3 4 5 6 7
g. Rituál pozdravu (např. stisk ruky, polibek, objetí, úklon)	1 2 3 4 5 6 7

18. Jakým způsobem reaguješ na změnu kultury? (*jedna odpověď*)

- a. Brzy odmítnu vlastní kulturu a bez problémů přejímám hodnoty a normy kultury cizí
- b. Rozlišuji rozdíly mezi vlastní a cizí kulturou, odmítám odlišnosti cizí kultury
- c. Považuji obě kultury za přínosné, nedokážu se zcela ztotožnit ani s jednou
- d. Jsem kosmopolitní typ, přijmu obě kultury
- e. Nedokážu se zařadit

19. Vyber nejvhodnější variantu, jak bydlet na programu Erasmus. (*jedna odpověď*)

- a. Na kolejích s ostatními studenty
- b. V bytě s ostatními studenty
- c. Sám bez ostatních studentů

20. Setkal/a jsi se během tvého pobytu s konfrontací na základě odlišností kultur? (*jedna odpověď*)
- Ano – dopad byl negativní
  - Ano – dopad byl kladný
  - Nikdy
21. Měl/a jsi svého Buddy studenta/ku z hostující univerzity?
- Ano
  - Ne
22. Pokud ANO. Byl pro tebe v prvních chvílích bez domova oporou?
- Ano
  - Ne
23. Skupina Erasmus studentů při sobě stojí jako jedna velká rodina.
- Ano
  - Ne
24. Skupina Erasmus studentů respektuje odlišnosti kultur.
- Ano
  - Ne
25. Členové skupiny Erasmus mají rádi nové příležitosti a výzvy.
- Ano
  - Ne

Velmi děkuji za vyplnění dotazníku.

Dominika Litošová

PŘÍLOHA P II: DOTAZNÍK V ANGLICKÉM JAZYCE

Dear students,

my name is Dominika Litošová. My field of study is Social Pedagogy at Tomas Bata Univerzity in Zlin. This research between students is important part of my bachelor thesis entitled "The Erasmus Programme as a Support of Multicultural Society". Questionnaire is for Erasmus Programme participants. My objective is to prove that Erasmus students are open towards multicultural society. I ask you to fill out the questionnaire. All information will be anonymous. All will be utilized only for the research part of the thesis.

Thank you in advance for your willingness and time.

1. Which Erasmus Programme were you taking part in:
  - a. study program
  - b. traineeship
2. Age: __
3. Sex:
  - a. male
  - b. female
4. Nationality: .....
5. Mark the reasons that led you to participate in the Erasmus program. (*minimum one answer, maximum eight answers*)
  - a. Improve the language skills
  - b. Stay in a foreign country
  - c. To be independent
  - d. To be self-sufficient
  - e. Cultural understand of other nations
  - f. Make a new friends with different nationalities
  - g. Get a good job in the future
  - h. Life experience

6. What sources did you use to finance your stay? (*minimum one answer, maximum three answers*)
- a scholarship
  - finances from parents
  - own saved money
7. Do you consider the Erasmus Programme as a suitable option to understand different cultures?
- yes
  - no
8. Would you like to work abroad in the future?
- yes
  - no
  - I don't know
9. Is your dream to live for rest of your life in a foreign country?(*one answer*)
- Yes – in the country where I was on Erasmus
  - Yes – I want to live in other country
  - No – I want to stay in my native country
  - I don't know
10. What attitude did you have towards different nationalities BEFORE your stay abroad?
- maximum negative 1 2 3 4 5 6 7 maximum positive
11. What attitude do you have towards different nationalities AFTER your stay abroad?
- maximum negative 1 2 3 4 5 6 7 maximum positive
12. Is it possible for you to be in an intimate personal relationship with person of another nationality?
- yes
  - no

13. If YES. Did you establish this personal relationship during your Erasmus?

- a. yes
- b. no

14. How do you feel when you have to communicate in a foreign language? Please, mark:

maximum stressed 1 2 3 4 5 6 7 maximum relaxed

15. Which languages did you use for the communication during the Erasmus Programme? (*maximum three answers*)

- a. The host country language
- b. English language
- c. Other language: .....

16. How do you perceive following offered items in foreign culture:

Mark as: the least important 1 2 3 4 5 6 7 the most important

- a. Clothes 1 2 3 4 5 6 7
- b. Eating habits 1 2 3 4 5 6 7
- c. Proxemics = the distance between people during communication
1 2 3 4 5 6 7
- d. National customs and festivals 1 2 3 4 5 6 7
- e. Language 1 2 3 4 5 6 7
- f. The human gesticulation 1 2 3 4 5 6 7
- g. Greeting rituals (e.g. shake hands, cheek kissing, hugs, bows)
1 2 3 4 5 6 7

17. How do you react to the cultural change?(*one answer*)

- a. I early refuse my own culture and easily accept the values and standards of foreign cultures.
- b. I distinguish the differences between own and foreign culture, I refuse differences in foreign cultures.
- c. I consider both cultures as beneficial I can't completely identify with one or the other.
- d. I'm a cosmopolitan type I accept both cultures.

e. I can't classify into a new society.

18. Choose the best option how to live on the Erasmus Programme. (*one answer*)

- a. In a dormitory with other students
- b. In a flat with other students
- c. Alone without other students

19. Have you met during your stay with the confrontation based on differences in cultures? (*one answer*)

- a. Yes – effect was negative
- b. Yes – effect was positive
- c. Never

20. Did you have your own student “Buddy” from host University?

- a. yes
- b. no

21. If YES. Was he or she a big support for you at the beginning of the Erasmus?

- a. yes
- b. no

22. The group of Erasmus students act like a one big family.

- a. yes
- b. no

23. The group of Erasmus students respect the different cultures.

- a. yes
- b. no

24. The members of the Erasmus group love new opportunities and challenges.

- a. yes
- b. no

Thank you very much for completing the questionnaire.

Dominika Litošová

PŘÍLOHA P III: STRUKTUROVANÝ DOPIS RESPONDENT – A

Dear Iulia,

I have a big request for you. I am writing to ask you if you would like to help me with my research part of my bachelor thesis entitled “The Erasmus Programme as a Support of Multicultural Society”. My objective is to prove that Erasmus students are open towards multicultural society. My field of study is Social Pedagogy at Tomas Bata Univerzity in Zlin. I ask you to fill out the questions. All information will be anonymous. All will be utilized only for the research part of the thesis.

Thank you in advance for your willingness and time.

Name: Iulia

Age: 23

Sex: female

Nationality: Romanian

Education: Bachelor (finished), now- Master

Please, write the answers in sentences.

1. Why did you decide to register for Erasmus?

I decided to register for Erasmus because I wanted to have an intercultural experience and also start living independently away from my parents and my home country.

2. What were your feelings during the first months?

During the first months I felt very enthusiastic and overwhelmed by the amount of new people I met and new places I saw and words I learned in a foreign language.

3. Did you have your Buddy? Was he or she your support at the beginning?

Yes, I had a Buddy. She was very helpful in the first days because she picked me up from the airport and took me to the residence, showed me around etc. But then, the other Erasmus students had more common activities with me so I kind of lost the contact to my Buddy.

4. Why did you decide for the ongoing studies in Portugal?

Because it was far enough from Romania, and Porto has a beach. Also, I talked to ex-Erasmus student from Porto and all of them told me magical things.

5. Do you supported by your family in your stay in a foreign country? How much? (e.g.mentally support, financial support)

Yes. I got a lot of support from my family. Apart from the every 2-3 day Skype chat, theyalsosupportedmefinanciallywitharoundhalfofthetotaloftheexpenses I had.

6. How long have you lived in Portugal? Do you speak Portuguese? Is it necessary for you?

As an Erasmus I lived in Porto for 10 months. When I left I was already speaking Portuguese fluently but not correctly and quite limited. It was necessary because all the classes were in Portuguese and to be fully able to participate, I had to understand the others and also be able to express an opinion or give an answer when needed. More, I had to speak Portuguese to my Portuguese colleagues while working on the group-projects.

A year after my Erasmus-period ended I went back to Porto to do a Master. In this moment, I am in my second year of Master studies (that makes more 2 years of living in Porto) and I speak Portuguese fluently, also made a C2.2 level course. At this point in my studies, I am doing an internship and given the fact that I am an intern in Clinical Psychology, the language skill is crucial. When I live in Portugal I have to speak Portuguese because of Portuguese people.

7. Is the behaviour of Portuguese people very different due to your country? (e.g. inhabitants, teachers, friend, children, seniors,...)

Actually not. I thought that if it is at the other side of the continent it will be a lot different. But in reality, it's not. Portuguese people are as welcoming and friendly as Romanian people, generally speaking. I can state the Portuguese people are in a better mood than Romanian ones because they smile a lot.

I felt a big difference in the teachers. In Porto there is a much closer relationship between students and teachers. It is better for me.

8. Do you live with a member of another nationality? Was there some misunderstanding and conflicts because of different nationalities?

I lived in a residence where there were people from many different countries, but also Romanians. The conflicts that appeared were not due to the fact that we had different nationalities but because of the different personalities.

9. Did you met in the Portugal with intolerance or racism towards your person?

No. Not at all. Actually, due to the "fame" of Romanian people in Western Europe, I was expecting some bad reactions. But, everybody welcomed me with joy and curiosity.

10. Do you have a dream to return to your native country or live in Portugal? Why?

After I went back home after the Erasmus period, I dreamed of going back to Porto. And I did. Now I've been living in Porto for another almost 2 years and I feel that it is the time to move on to another country. Living abroad makes you want to experience new things all the time, and when you feel that you've exhausted all there was to enjoy in the new culture you are inserted, you move on to another one.

I have to admit that in Romania are less job opportunities so foreign country is a big opportunity for me.

11. Could you describe ways in which you were influenced by the Erasmus?

My Erasmus period was a period of huge personal growth. It's a great boost to one's self-esteem to see that one is capable of living alone without family and friends in a foreign country where you don't even speak the language.

It's very nice to make friends from all over the world, but also to integrate in the local culture. Fortunately, I had the opportunity to do both.

It's a period when you get to know your limits, your qualities and your strengths.

12. Space for personal statement about the Erasmus programme.

I think that Erasmus is a great idea. It's a very modern concept and in nowadays world, it is highly needed. In the future, I hope it will become mandatory.

With best regards

Dominika Litošová

PŘÍLOHA P III: STRUKTUROVANÝ DOPIS RESPONDENT – B

Dear André,

I have a big request for you. I am writing to ask you if you would like to help me with my research part of my bachelor thesis entitled “The Erasmus Programme as a Support of Multicultural Society”. My objective is to prove that Erasmus students are open towards multicultural society. My field of study is Social Pedagogy at Tomas Bata Univerzity in Zlin. I ask you to fill out the questions. All information will be anonymous. All will be utilized only for the research part of the thesis.

Thank you in advance for your willingness and time.

Name: André

Age: 22

Sex: male

Nationality: Portuguese

Education: Bachelor degree

Please, write the answers in sentences.

1. Why did you decide to register for Erasmus?

I registered myself to do Erasmus because I wanted to live and study abroad.

2. What were your feelings during the first months?

My feelings were amazing since the first second.

3. Did you have your Buddy? Was he or she your support at the beginning?

My buddy did not show any support, but I did not need a buddy for anything. I know how to take care of myself.

4. Why did you decide for the ongoing studies in Czech Republic?

Had some friends telling me CR was a good country, loads of fun and cute girls. Program was fully in English helped as well.

5. Do you supported by your family in your stay in a foreign country? How much? (e.g. mentally support, financial, support)

I did not need much support from my family. I am independent.

6. How long have you lived in Czech Republic? Do you speak Czech? Is it necessary for you?

Two years. No, I don't speak Czech. It's not necessary for me. I speak only English and I don't have problems during two years. Czech people quite understand English.

7. Is the behaviour of Czech people very different due to your country? (e.g. inhabitants, teachers, friend, children, seniors,...)

In Portugal people are more friendly. I miss it!

8. Do you live with a member of another nationality? Was there some misunderstanding and conflicts because of different nationalities?

Yes. Now I have a Czech girl friend. There was no problems.

9. Did you met in the Czech Republic with intolerance or racism towards your person?

I don't waste time thinking about racism, and never anything bad happened to me if it would happen I would know how to deal with it. I just need to be careful.

At the beginning when I study in Zlin I felt a little bit different. Everytime people look at me. Because I'm black. Now I'm in Prague and I feel more comfortable.

10. Do you have a dream to return to your native country or live in Czech Republic?
Why?

Return to my native country is easy so I don't dream with it, whenever I want I can come back. I have dream of being successful either here or wherever I go.

11. Could you describe ways in which you were influenced by the Erasmus?

Got more open minded. Learned how to take care of my life without bothering anyone.

12. Space for personal statement about the Erasmus programme

Was an enriching experience. Changed the way I see things and was probably the best time of my life.

With best regards

Dominika Litošová